

Hukuk Fakültesi Dergisi
Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVIII Temmuz / July 2024 Sayı / No. 3

SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA
“HAKLI BEKLENTİLER”İN KORUNMASI SORUNU

THE PROBLEM OF THE PROTECTION OF “LEGITIMATE
EXPECTATIONS” IN SOCIAL SECURITY LAW

Berna ÖZTÜRK YILMAZ*

ÖZET

Sosyal sigorta ilişkisi süregelen bir nitelik taşıdığı için, bu hukuki ilişkiye ilişkin olarak mevzuatta yapılacak her tür değişiklik, sigortalının gelecekteki menfaatlerini etkileyecektir. Zira kişilerin sosyal sigorta ilişkisinde bir statüye girmiş olmaları, bu durumun değişmeksizin devam edeceğine dair bir hak bahsetmez. Burada tüm sonuçlarıyla ortaya çıkan/tamamlanan bir hukuki durum olmadığı için, sigortalıların değişen yasal düzenlemeler karşısında kazanılmış hak iddia etmesi mümkün değildir. Ancak, sigortalılar; belli koşulların varlığı halinde haklı beklentileri olduğunu iddia edebilir ve bu beklentinin hukukten korunmasını talep edebilirler. Haklı beklentilerin korunmasının özünde ise hukuki güvenlik, güven ilkesi, idari istikrar, hakkaniyet ve esasen hukuk devleti ilkesi yatmaktadır. Bununla birlikte, haklı beklentinin korunması oldukça çetrefilli bir meseledir. Bu makaleyle amaçlanan, sosyal güvenlik hukukunda haklı beklentilerin korunması meselesini, doktrin ve yargı kararları ışığında değerlendirmek ve esasen kanunların zaman bakımından uygulanması bağlamında haklı beklentilerin korunmasının mümkün olup olmadığı sorunsalını tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Haklı beklenti, kazanılmış hak, kanunların zaman bakımından

* **Dr. Öğr. Üyesi**, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı/ANKARA, **E-posta:** bernaotzurk88@gmail.com, **ORCID:** 0000-0002-1513-029, **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1445464.

- Atıf Şekli/ **Cite As:** Öztürk Yılmaz B, “ Sosyal Güvenlik Hukukunda “Haklı Beklentiler”İN Korunması Sorunu”, *AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(3), 2024, s. 73-124.
- İntihal / **Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.*

uygulanması, geçiş hükümleri, emeklilikte yaşa takılanlar (EYT).

ABSTRACT

As the social insurance relationship has an ongoing nature, any legal changes shall affect the future interests of the insured. The fact that people have entered into a social security relationship does not give them the right to believe that this situation will continue unchanged. Since there is no legal situation that has been emerged/completed with all its consequences, it is not possible for the insured to claim acquired rights in the face of changing legislation. However, insured persons may claim that they have legitimate expectations under certain conditions and request legal protection for these expectations. Legal certainty, the principle of trust, administrative stability, fairness and, essentially, the principle of the rule of law are lying at the heart of the protection of legitimate expectations. However, the protection of legitimate expectations is a rather complicated issue. The aim of this article is to evaluate the issue of the protection of legitimate expectations in social security law in the light of doctrine and judicial decisions, and to discuss the problem of whether it is possible to protect legitimate expectations in the context of the implementation of laws in terms of time.

Keywords: *Legitimate expectation, vested right, implementation of laws in terms of time, transition provisions, delayed pension age victims.*

EXTENDED ABSTRACT

The concept of legitimate expectation, in general terms, is a desire of a person to obtain a favorable advantage by relying on a commitment, a long-standing practice, or a stated policy of the administration. The protection of legitimate expectations is a very difficult problem to solve. This is because legitimate expectation is based on a benefit that a person hopes to obtain in the future. This right was created under previous legislation, but it has not yet had all its consequences. Thus, the provisions of the new law will have an immediate impact on the legal status of a person and will affect their future interests.

The essence of the problem of the protection of legitimate expectations lies in the issue of the implementation of laws in terms of time. Fundamentally, the protection of legitimate expectations is a question of the unreal retroactivity of laws and their immediate implementation. The immediate implementation of laws to ongoing legal relationships may, in some cases, negatively impact people’s future interests. This raises the question of whether people have legitimate expectations and whether their legitimate expectations will be protected.

This issue can cause very serious problems in the field of social security law. As the social insurance relationship has an ongoing nature, any legal changes shall affect the future interests of the insured. Since there is no legal situation that has emerged or completed with all its consequences, it is not possible for the insured to claim acquired rights in the face of changing legislation. The fact that people have entered

into a social security relationship does not give them the right to believe that this situation will continue unchanged. Every legal modification related to social security law may affect the prospective interests of the insured.

Therefore, the question of whether there are legitimate expectations in social security law and, if the insured has legitimate expectations, how to protect them shall be answered. Firstly, the ordinary expectations or simple hopes of the insured that have not reached a certain level are not protected in the face of changing legislation. For this reason, a confidence that may reach the level of “legitimate expectation” is legally protected if and only if it is legally protected.

At this point, a conflict arises between the confidence of the insured that the current legal situation will continue and they will receive the benefits they hope for in the future, and the authority of the state to develop and adapt its legislation to recently emerging problems. In that case, a balance has to be made between the insured’s confidence that the current legal situation will continue and the authority of the state to develop and adapt its legislation to new legal problems. If, as a result of this weighing, it is decided that the insured’s confidence outweighs the public interest, that confidence shall be protected. This balancing should be based on the “principle of proportionality.”

In this context, the insured hopes to acquire their expectation in the foreseeable, near future. In other words, the closer the insured gets to receiving the social security benefits, the more their confidence that they will be entitled should be protected. For example, if the insured has been in an insurance relationship for a long time and is very close to getting social security benefits, the insured’s expectations should be protected accordingly.

If it is desired to make changes to the expectant rights of the insured, these changes must be of a suspensive nature and must be made with transitional provisions that will establish legal security. However, another issue that should not be overlooked in the protection of legitimate expectations is, as mentioned above, the balance between the individual interest and the public interest. If there is an overriding public interest (such as the preservation of intergenerational solidarity in social security law), the insured’s legitimate expectation shall not be protected. A comparison between the need for the state to change its legislation due to the requirements of the public interest and the confidence of the insured that the current situation will continue is the key to solving the problem.

GİRİŞ

Hukuki belirlilik ilkesi, hukuk devletinin iki özelliği arasındaki çatışmayı içinde barındırmaktadır. Bir tarafta hukuk düzeninin istikrarlı

olması gereği ile hukuk kurallarının geleceğe etkili olması¹ ve bu sayede kişilerin davranışlarını buna göre ayarlamaları yer almaktadır. Diğer tarafta ise, hukuk sisteminin değişen koşullara cevap verebilen esnek bir yapıya sahip olması, böylece mevcut kurallar işlevsiz hale geldiğinde veya kamu yararı gereği yeni gereklilikler ortaya çıktığında değişiklik yapılabilmesi düşüncesi bulunmaktadır.² İstikrar, hukuk devleti ilkesinin önemli bir unsuru olsa da, devlet/idare, bazı durumlarda, geçmişte alınan kararlarla çelişen veya bireylerin önceki kurallara göre yaptığı planları boşa çıkararak ve geçmişte oluşturulan hukuki konumlarını etkileyen geleceğe yönelik kararlar almak zorunda kalabilir.³

İstikrar ve değişim arasındaki bu gerilimde ise, kanunların derhal yürürlüğe girmesi ve haklı beklentilerin korunması meselesi karşımıza çıkmaktadır.⁴ Haklı beklenti kavramı, en genel tanımıyla, idarenin bir taahhüdüne, uzun süre devam eden uygulamasına veya ilan ettiği politikasına güvenerek kişilerin çıkarlarına veya lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleridir.⁵ Haklı beklentilerin korunması ise oldukça karmaşık bir konudur. Nitekim haklı beklentiler, kişilerin gelecekte elde etmeyi ümit ettikleri menfaatleriyle ilintilidir. Burada henüz tüm sonuçlarıyla doğmuş/tamamlanmış bir hukuki durum da olmadığı için, kazanılmış haklardan farklı olarak, kişilerin gelecekte elde etmeyi umdukları menfaatleri yasal değişikliklerden etkilenebilir.

O halde, haklı beklentilerin korunması meselesinin özünde, kanunların zaman bakımından uygulanması sorununun yattığı da söylenebilir. Zira haklı beklentilerin korunması, kanunların gerçek olmayan geçmişe yürütmesine / derhal uygulanmasına ilişkin bir meseledir. Süregelen hukuki ilişkilere kanunların derhal uygulanması, bazı durumlarda kişilerin gelecekte elde edeceklerini düşündükleri menfaatlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu noktada kişilerin haklı beklentisinin olup olmadığı ile haklı beklentilerinin

¹ Joseph Raz, *The Authority of Law: Essays On Law and Morality*, 1. Baskı, Oxford University Press, 1979, <<http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/77486/1/17.pdf>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023, s. 214.

² Jaime Phillips Letelier, “The Normative Foundations Of Retroactivity And Legitimate Expectation In The UK Administrative Law”, *Revista de Derecho Público: Teoría y Método*, 7, 2023, <<https://www.revistasmarcialpons.es/revistaderechopublico/article/view/retroactivity-and-legitimateexpectation-in-the-uk-administrativ/1793>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023, s. 84.

³ Letelier, s. 84.

⁴ Letelier, s. 85.

⁵ Yücel Oğurlu, *İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu*, Seçkin Yayınevi, 2003, s. 223.

korunup korunmayacağı problemleri ortaya çıkmaktadır.

Bu meselenin doğurduğu sorunların en sık yaşanabileceği yer ise, kişilerin kural olarak gelecekteki hak ve menfaatlerini düzenleyen sosyal güvenlik hukuku konularıdır. Sosyal sigorta ilişkisi devam eden bir nitelik taşıdığı için, bu ilişki hakkında mevzuatta yapılacak herhangi bir yasal değişiklik, sigortalının gelecekteki menfaatlerini etkileyecektir. Öyle ki, kişilerin sosyal sigorta ilişkisinde bir statüye girmiş olmaları, onlara aynı kuralların değişmeden, ilelebet aynı şekilde devam edeceğine dair bir hak bahsetmez. Ancak, haklı beklenti düzeyine ulaşan bir güven söz konusuysa, sigortalıların elde etmeyi umut ettiği sigorta edimlerine ilişkin beklentileri hukuken korunacaktır. Bunun için de, bazı koşulların bulunması gerekmektedir.

İşte bu çalışmayla amaçlanan, sosyal güvenlik hukukunda kişilerin haklı beklenti iddialarının olup olamayacağının ve eğer böyle bir beklentileri varsa, bunun hangi şartlar altında korunacağını belirlemesidir.

Bu temel sorudan yola çıkılarak hazırladığımız bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak haklı beklenti kavramı ele alınmaktadır (**I**). Bu kapsamda öncelikle kavramın doğuşu ve tanımı incelenmekte (**I-A**); sonrasında ise haklı beklentilerin korunmasının amacı ve koşulları tartışılmaktadır (**I-B**). Son olarak ise haklı beklenti kavramı ile kazanılmış hak kavramı karşılaştırılmaktadır (**I-C**). Çalışmamızın ikinci bölümünde ise sosyal güvenlik hukuku bakımından haklı beklentilerin korunması meselesi değerlendirilmektedir (**II**). Bu bölümün altında ise, konuya ışık tutabilmek amacıyla ilk olarak haklı beklenti kavramı ile kanunların zaman bakımından uygulanması arasındaki ilişki, bir çıkış noktası olarak ele alınmaktadır (**II-A**). Ardından, sosyal güvenlik hukukunda gösterdiği önem açısından özellik taşıyan geçiş düzenlemeleri meselesi incelenmektedir (**II-B**). Nihayetinde sosyal güvenlik hukukuna ilişkin düzenlemeler ile haklı beklentilerin korunması arasındaki ilişki, teorik açıdan ve yargı kararları (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları) bağlamında değerlendirilmektedir (**II-C**). Böylece sosyal güvenlik hukukunda haklı beklentilerin korunması meselesinin kuramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmaktadır.

I. HAKLI BEKLENTİ KAVRAMI

A. Haklı Beklenti Kavramının Doğuşu ve Tanımı

Haklı beklenti⁶ (*legitimate expectation*) kavramının köklerinin Alman

⁶ Doktrinde “*haklı beklenti*” kavramı yerine “*meşru beklenti*” kavramının kullanıldığı da

İdare Hukukundaki “güvenin korunması” (*Vertrauensschutz*) ilkesine dayandığı doktrinde ifade edilmektedir.⁷ Nitekim bu ilke, “idarenin, kararlarını serbestçe geri alabilmesi”ne tepki olarak doğmuş ve idari makamlara olan güvenin yeniden tesis edilmesine hizmet etmiştir.⁸ Ancak bu ilkenin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi farklı şekilde seyretmiştir.

görülmektedir. Nitekim yargı kararları incelendiğinde de “haklı beklenti” ve “meşru beklenti” kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı fark edilmektedir. Bu bağlamda gerek doktrinde gerek yargı kararlarında kavram bütünlüğü olmadığı belirtilmelidir. Biz ise çalışmamızda “haklı beklenti” kavramını kullanacağız.

⁷ Louise Otis / Jérémy Boulanger-Bonnely, “The Protection of Legitimate Expectations In Global Administrative Law”, George P. Politakis, Tomi Kohiyama, Thomas Lieby (Ed.), *ILO100 - Law for Social Justice*, International Labour Organization, 2019, <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---jur/documents/publication/wcms_732217.pdf>, Erişim Tarihi 3 Aralık 2023, s. 400; Robert Thomas, *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law*, Hart Publishing, 2000, s. 42; Christopher F. Forsyth, “The Provenance and Protection of Legitimate Expectations”, *The Cambridge Law Journal*, 47 (2), 1988, <<https://www.jstor.org/stable/4507165>>, Erişim Tarihi 3 Aralık 2023, s. 243. C.F Forsyth’in makalesi Esin Örcü tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Örcü’nün çevirisi için bkz. Esin Örcü, “Haklı Beklentilerin Doğuşu ve Korunması”, *İdare Hukuku ve İlimler Dergisi*, 7 (1-3), 1986, s. 121-139. Biz çalışmamızda, ana kaynağa ulaşabildiğimiz için, doğrudan Forsyth’in makalesine atıf yapacağız. Ayrıca bkz. Derya Deviner Erguvan, “Türk İdare Hukuku’nda Haklı Beklentilerin Korunması İlkesi”, *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan*, 21(Özel Sayı), 2019, s. 1713-1714; Selman Sacit Boz, *İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması*, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 29; Christopher Forsyth, “Legitimate Expectations Revisited”, *Judicial Review*, 16 (4), <<https://doi.org/10.5235/108546811799320754>>, Erişim Tarihi 3 Aralık 2023, s. 429-439; Oğurlu, s. 273.

⁸ Uyuşmazlığa konu olan olayda, 1956 yılında Almanya Demokratik Cumhuriyetinde yaşayan dul bir kadına, Batı Berlin’e yerleşmesi halinde bazı sosyal yardımlardan yararlanacağı konusunda garanti verilmiş ve kadın, Batı Berlin’e yerleştikten sonra da, bu yardımlar bir süre kendisine düzenli olarak ödenmiştir. Ancak daha sonra, kadına yapılan bu ödemeler, yasal şartlar sağlanmadığı gerekçesiyle kesilmiş ve kadından bu ödemelerin iadesi talep edilmiştir. Berlin Yüksek İdare Mahkemesi ise, kadın lehine karar vermiştir. Mahkemeye göre uyumsuzluk konusu olayda, idarenin işlemlerinin hukuka uygunluğu ilkesi ile hukuki belirlilik ilkesi arasında bir çatışma yaşanmaktadır. Esasen kadına yapılan ödeme, hukuka açıkça aykırıdır; ancak olaydaki talihsiz dul kadın gibi vatandaşların, idarenin verdiği kararların hukuka uygunluğuna güvenmeleri gerekmektedir. Mahkemeye göre her iki ilke de hukuk devletinin öğelerindedir. Dolayısıyla bu ilkeler arasında sıralama yapılması mümkün değildir. İdarenin kararının hukuka uygunluğunda bulunan kamu yararı ile idarenin verdiği kararın geçerliliğine güvenen vatandaşın güveninin korunması arasında bir tartım yapılarak sonuca gidilmelidir. Bu tartım sonrasında hangisine ağırlık verileceği belirlenmelidir. Ancak bu noktada hukuka aykırı bir idari işlemde dönülebilir. O halde, hukuka aykırı bir karar, idarenin verdiği kararın hukuka uygun olduğuna güvenen vatandaşın güveninin korunması ilkesi gereği kamu yararına ağır basacak ve korunacaktır. Bu konuda bkz. Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 243-244. Doktrinde Erguvan isabetli bir şekilde, bu kararın esasen geleceğe yönelik bir hakkın elde edilmesi beklentisine değil, idarenin işleminin hukuka uygunluğuna olan güvenin korunması beklentisine yönelik olduğunu ifade etmektedir. Bu yönde bkz. Erguvan, s. 1714.

Doktrinde haklı beklenti kavramının Avrupa Hukuku ile İngiliz Hukuku arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda ortaya çıktığı da ileri sürülmektedir.⁹ Kavramın İngiliz Hukukundaki ilk uygulamasına 1969 tarihli *Schmidt v. Secretary of State of Home Affairs* davasında rastlanmaktadır.¹⁰ Uyuşmazlık konusu olayda, iki Amerikan vatandaşı İngiltere'ye eğitim amacıyla gitmiş ve bu kişilere, İngiltere'de kalmaları için süreye bağlı izin/vize verilmiştir. Öğrenciler, vize sürelerinin uzatılması için idareye başvurmuş; ancak bu talepleri kendilerine söz/savunma hakkı verilmeden reddedilmiştir. Yargıç *Lord Denning* ise karara, “eğer tarafların İngiltere’de kalma süreleri bitmeden önce oturma izinleri geri alınmış olsaydı, bu kişilerin konuya ilişkin dinlenilmeleri yönünde haklı beklentileri olacaktı” ifadesini eklemiştir. Dolayısıyla, davacıların sadece izin süresi içinde İngiltere’de kalacaklarına ilişkin haklı beklentilerinin olduğu ve iznin zamanından önce geri alınması halinde, bu kişilerin idare tarafından dinlenilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹¹ Ancak *Schmidt* kararında haklı beklenti kavramı, idari işlemin geri alınmasından önce taraflara söz/savunma hakkı verilmesi gerekliliği bağlamında, yani usuli bir denetim amacıyla kullanılmıştır.¹²

İngiliz hukukunda haklı beklentinin sadece usuli açıdan değil esas bağlamında da korunması gerektiği yönündeki ilk karar 1972 tarihinde *R. v. Liverpool Corporation, ex parte Taxi Fleet Operators' Association* davasında verilmiştir. Uyuşmazlığa konu olayda Liverpool Belediye Meclisi, şehirdeki taksi sayısının üç yüzün üzerine çıkmayacağı yönünde Taksi Filosu İşletenler Derneğine söz vermiş; ancak daha sonra bu sözünden dönmüştür. Mahkeme, taraflara söz hakkı vermeden bu işleminden dönen Meclis kararını iptal etmiştir. Yine yargıç *Lord Denning* kararda, Belediye Meclisi sözünden dönmeden

⁹ Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 241-242.

¹⁰ Dean R. Knight, *Estoppel (Principles?) In Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations*, University Of British Columbia, 2004, <<https://open.library.ubc.ca/soa/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0077628>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023, s. 15-16.

¹¹ Thomas, s. 47; Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 238.

¹² Thomas, s. 48. Kişilerin hukuki durumlarında değişiklik yapmadan önce bu kişilerin dinlenmeleri yönünde haklı beklentilerinin olduğu ve buna uyulmamasının haklı beklentinin ihlali olabileceği yönündeki bir diğer önemli karar ise 1983 tarihli *Hong Kong v. Ng Yeun Shia* davasında verilmiştir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Forsyth, *Provenance and Protection*, s.239, 247. Ayrıca bkz. Farrah Ahmet / Adam Perry, “The Coherence of the Doctrine of Legitimate Expectations”, *Cambridge Law Journal*, 73 (1), 2014, <<https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-law-journal/article/abs/coherence-of-the-doctrine-of-legitimate-expectations/D38EBDCA9BCA1E2DE00D0213D235A00B>>, Erişim Tarihi 7 Aralık 2023, s. 65.

önce taraflara söz hakkı vermiş olsaydı bile, bu kararın iptal edileceğini, zira idarenin verdiği sözle bağlı olduğunu ve -çok ciddi bir kamu yararı aksini gerektirmedikçe- bu sözden dönmeyeceğini belirtmiştir. Zira *Lord Denning*'e göre idarenin verdiği sözleri tutmasında da kamu yararı bulunmaktadır. Bu kararlar birlikte haklı beklentilerin sadece usulî açıdan değil, esas açısından da korunması gerektiği vurgulanmıştır.¹³

Haklı beklenti kavramının Avrupa Birliği Hukukundaki yansıması ise, kişilerin idareye ve idarenin politikalarına veya verdiği sözlere güvenerek yaptıkları faaliyetlere karşılık, idarenin daha sonra bu politikalarını değiştirmesinden kaynaklanan menfaat çatışmalarının çözümlenmesine yönelik Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) kararlarıyla ortaya çıkmıştır.¹⁴ ATAD tarafından verilen ve haklı beklenti kavramının açıklanmasında *locus classicus* olarak anılan karar ise, 1973 tarihli *Re Civil Service Salaries: E.C. Commission v. E.C. Council* davasına ilişkindir.¹⁵ Uyuşmazlık konusu olayda Konsey, yaptığı bir düzenlemeyle Topluluk memurlarının maaşlarının hesaplanmasında önceden kullanılan ölçütleri değiştirmiştir. Mahkeme ise, idarenin verdiği bu gibi sözlerden kaynaklanan kişilerin haklı beklentilerinin korunması gerektiğine hükmetmiştir.¹⁶

¹³ Oğurlu, s. 233-234; Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 256; Erguvan, s. 1719. Haklı beklentinin esas açısından da korunması gerektiği yönünde İngiliz Hukukunda verilen bir diğer önemli karar ise 2001 tarihli *R. v. North and East Devon Health Authority, ex p. Coughlan* davasıdır. Uyuşmazlık konusu olayda, bir kaza sonrası engelli hale gelen Bayan Coughlan'a idare tarafından bir bakım merkezinde ömür boyu kalabileceği sözü verilmesine rağmen, sağlık kurumu, beş yıl sonra bu kararından vazgeçmiş ve tüm hastaların başka bir yere taşınmasına karar vermiştir. Bayan Coughlan'ın itirazı sonrasında mahkeme, verilen söz nedeniyle, Bayan Coughlan'ın haklı beklentisi olduğuna karar vermiştir. Karar hakkında detaylı bilgi için bkz. Richard Clayton, “Legitimate Expectations, Policy and The Principle of Consistency”, *Cambridge Law Journal*, 62 (1), 2003, <<https://www.jstor.org/stable/4508971>>, Erişim Tarihi 7 Aralık 2023, s. 93-94.

¹⁴ Erguvan, s. 1715. Bunun dışında ayrıca bkz. Elvin Evrim Dalkılıç, “Pandemi Sürecinde İdari İstikrar ve Meşru Beklentilerin Korunması”, *Türkiye’de ve Dünyada Hukuk Devletinde Aşınma Hukukunun Araçsallaştırılması -Belirsizleştirilmesi, Kamu Hukukçuları Platformu*, 12-13 Kasım 2021, <<https://www.kamuhukukculari.org/?sayfa=toplantibildiriler&id=13&no=2>>, Erişim Tarihi 16 Aralık 2023, s. 4-6.

¹⁵ Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 242.

¹⁶ Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 242; Erguvan, s. 1715. ATAD, *Branco v. Avrupa Toplulukları Komisyonu* kararında haklı beklentilerin korunması için üç şartın gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna göre (1) Kişilere, Topluluk yetkilileri tarafından yetkili ve güvenilir kaynaklardan çıkmış olan kesin, şartsız ve sürekli teminatlar verilmeli (2) Bu teminatlar ilgili kişiye haklı beklenti yaratmaya neden olacak nitelikte olmalı (3) Verilen teminatlar uygulanabilir kurullarla uyumlu olmalıdır. Karar metni için bkz. *Branco v.*

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında ise haklı beklenti kavramı genellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No’lu Protokolünde düzenlenen mülkiyet hakkı kapsamında ele alınmaktadır.¹⁷ Bu kavramın Mahkemece kullanıldığı ilk karar, yine mülkiyet hakkına ilişkin bir uyuşmazlığın yaşandığı *Pine Valley Developments Ltd. and Others v. İrlanda* davasıdır.¹⁸ Uyuşmazlık konusu olayda başvuru, arazi üzerindeki imar iznine güvenerek söz konusu araziyi geliştirmek için satın almıştır. Ancak daha sonra, imar izni iptal edilmiş ve arazinin değeri, satın alındığı tarihteki değerine oranla daha da azalmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuru, burada, en azından, haklı beklentilerinin mevcut olduğuna ve bunun da mülkiyet hakkı kapsamında değerlendirileceğine hükmetmiştir.¹⁹

Türk Hukukunda da haklı beklenti kavramı gerek doktrinde gerek yargı kararlarında kabul edilmekte ve bu kavrama başvurulmaktadır. Doktrinde de haklı beklenti kavramının yabancı literatüre koştur şekilde tanımlandığı gözlemlenmektedir. Nitekim, bir tanıma göre, haklı beklenti; “*İdarenin geçmiş uygulamalarıyla belirli bir şekilde davranacağı, işlem ve eylem yapacağı yönünde ilgililerde yarattığı haklı beklenti ve güvenin bir genel düzenleyici işlem veya bireysel işlemle aksi yönde davranması halinde korunmasına ilişkindir.*”²⁰ Bir başka tanıma göre de, “*Haklı beklenti, idarenin bir düzenleyici işlemine, bir taahhüdüne veya uzun süren bir uygulamasına güvenerek, bireylerin çıkarlarına ya da lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ya da bunu edinebileceklerini ümit etmelerini sağlayan bir ilkedir.*”²¹ Diğer bir

Commission of the European Communities; Case T-347/03(2005) ECR 2555, <<https://lawthek.eu/detail/88601f31-fd57-4774-bf81-11f671f21ceb/en/SINGLE>>, Erişim Tarihi 8 Aralık 2023, p. 102. Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Erguvan, s. 1716. Ayrıca bkz. Otis / Boulanger-Bonnely, s. 7.

¹⁷ Erguvan, s. 1717.

¹⁸ AİHM, *Pine Valley Developments Ltd. and Others v. İrlanda*, Başvuru No: 12742/87, <<https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%22itemid%22:%22001-57816%22>>, Erişim Tarihi 8 Aralık 2023.

¹⁹ Ayrıca bkz. Mel Cousins, “Legitimate Expectation and Social Security Law Under the European Convention of Human Rights”, *European Journal of Social Security*, 23 (1), 2021, <journals.sagepub.com/home/ejs>, Erişim Tarihi 2 Ocak 2024, s. 25

²⁰ Taner Ayanoglu, “Kanunlar ve İdari İşlemler Bakımından Geriye Yürümezlik İlkesi”, *Legal Hukuk Dergisi*, 10 (112), 2012, s. 119-120.

²¹ Oğurlu, 273; Serdar Yılmaz, “Yeni ‘Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin Öngördüğü Sistem ve Geçiş Esasları -Mevcut Lisansüstü Öğrenciler Yükseköğretim Kurulu’nun Yeni Yönetmeliği’ne Tabi mi?- ”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (2), 2016, <<https://dergipark.org.tr/pub/auhfd/issue/42375/510305>>, Erişim Tarihi 16 Aralık 2023, s. 515, dn.100.

tanımda ise haklı beklenti şu şekilde açıklanmaktadır: “*Bir hak henüz bütün sonuçları ile kazanılmamışsa ortada beklenen hak vardır. Beklenen hak ise, eski yasa zamanında tüm sonuçları ile elde edilmemiş fakat elde edilmesi olasılığı var olan haktır.*”²²

Türk yargı mercileri başta haklı beklenti kavramını açıkça zikretmeden bu kavramın içeriğini, verdikleri kararlarda tanımlamışlar²³, daha sonra ise kavramın kendisini de kullanmaya başlamışlardır. Bu bağlamda örneğin, Anayasa Mahkemesi’nin 2012 yılında 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un bazı maddelerinin Anayasaya aykırılığı iddiasına ilişkin verdiği karar oldukça önemlidir.²⁴ Nitekim anılan kararda, Anayasa Mahkemesi, haklı beklenti kavramına açıkça değinmiş ve haklı beklentilerin korunması meselesini tartışmıştır. Yüksek Mahkemeye göre, “*Kanunların uzun süreli uygulanmasına güvenerek hayatını yönlendiren, hukuki iş ve işlemlere girişen bireyin, bu kanunların uygulanacağı yolunda oluşan beklentisinin mümkün olduğunca korunması gerekmektedir. Ancak, hukuki güvenlik ilkesi, her türlü beklentinin korunmasını zorunlu kılmaz. Bir beklentinin hukuken koruma görebilmesi için, meşru (haklı) beklenti seviyesine ulaşması gerekmektedir. Beklentinin meşru olup olmadığı tespit edilirken başvurulacak ölçüt, ‘hakkaniyet’ tir. (...) Kuralın, adil olmadığı düşünülen önceki yükseköğretime giriş sınav sisteminin değiştirilmesi amacıyla ihdas edildiği gözetildiğinde, 6287 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 11.4.2012 tarihinde lisede okuyan öğrencilerin, önceki sistemin uygulanacağı yolundaki beklentilerinin korunmamasının hakkaniyete aykırı düşmediği ve bu beklentinin meşru beklenti seviyesine ulaşmadığı sonucuna varılmıştır.*”²⁵

²² Ali Nazım Sözer, “Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme (Süper Emeklilikte Son Durum)”, *Çimento İşveren Dergisi*, 3 (6), 1989, <<http://mail.ceis.org.tr/dergi.php?dID=128>>, Erişim Tarihi 16 Aralık 2023, s. 6. Haklı beklenti konusunda ayrıca bkz. Bahtiyar Akyılmaz / Murat Sezginer / Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 17. Bası, Seçkin Yayınevi, 2023, s. 42-43; Seyfullah Edis, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, 4. Bası, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1993, s. 178-179; Halil Altındağ, *Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 5-6.

²³ Örneğin bkz. AYM, 07.02.2008, E. 2005/38, K. 2008/53, RG. 08.04.2008, 26841, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2008-53-nrm.pdf>>, Erişim Tarihi 16 Aralık 2023. Bu konuda bkz. Erguvan, s. 1728-1729.

²⁴ Erguvan, s. 1730.

²⁵ AYM, 20.09.2012, E.2012/65, K.2012/128, RG.18.04.2013, 28622, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2012-128-nrm.pdf>>.

Danıştay da özellikle 2000’li yıllardan itibaren haklı beklenti kavramını açıkça kabul ettiği kararlar vermeye başlamıştır. Örneğin Danıştay 5. Dairesi, başka bir şehirde görev yapan davacının, ailesinin ikamet ettiği yer olan Ankara’da görevlendirilmesi talebine ilişkin 2006 yılında verdiği bir kararında, haklı beklenti kavramının içeriğini de şu şekilde tanımlamıştır: “*Haklı beklenti, yönetimin ister bir taahhüt isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun bireylerin çıkarlarına ya da lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleridir.*”²⁶ Danıştay 5. Dairesi, aynı zamanda, bu kararında haklı beklenti kavramının sınırını da “*baskın kamu yararı*” olarak belirlemiştir. Nitekim yüksek mahkemeye göre “*Kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin korunması, ancak kişisel kararlarda, yönetimin takdir yetkisini kullanma alanlarında söz konusu olduğundan, baskın kamu yararı olmadığı durumlarda, kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin zedelenmemesi gerekir.*”

B. Genel Olarak Haklı Beklentilerin Korunmasının Amacı ve Koşulları

Haklı beklenti kavramının doğuşuna ilişkin yaptığımız açıklamalardan sonra bu kavramla aslında neyin ifade edilmek istendiği ve haklı beklentilerin korunmasının altında hangi amacın yattığı belirlenmelidir. Bu noktada ise dört temel soru yol gösterici olacaktır: (i) Haklı beklentiler neyi içermektedir? (İçerik); (ii) Haklı beklenti nasıl ortaya çıkmaktadır? (Kaynak); (iii) Hangi koşullar altında haklı beklentiler korunmaktadır? (Haklı beklentilerin korunma koşulları); (iv) Haklı beklentiler nasıl korunmalıdır? (Haklı beklentilerin korunma şekli).²⁷

Yukarıda tanımlandığı üzere, haklı beklenti, idarenin bir taahhüdüne/ sözüne, uzun süre devam eden uygulamasına veya ilan ettiği politikasına güvenerek kişilerin çıkarlarına veya lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmelerini ifade etmektedir.²⁸ O halde haklı beklentiye doğuran olay, idarenin açıkça verdiği bir taahhüt/söz veya uzun zaman boyunca/düzenli

Erişim Tarihi 16 Aralık 2023.

²⁶ D5D, 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140, <<https://www.lexpera.com.tr>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023. Haklı beklentinin varlığına ve korunmasına ilişkin görece güncel bir Danıştay kararı için bkz. D8D, 16.09.2020, E. 2016/12036, K. 2020/3578, <<https://www.lexpera.com.tr>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023. Başkaca karar örnekleri için bkz. Altındağ, s. 65-74; Erguvan, s. 1735-1745; Dalkılıç, s. 8-10.

²⁷ Ahmed / Perry, s. 63.

²⁸ Oğurlu, s. 223.

devam eden bir uygulamasının varlığıdır.²⁹ Bu beklenti kişilerde, idarenin verdiği sözü tutması veya yaptığı uygulamayı devam ettirmesi sonucunda bir fayda elde edecekleri umudunu doğurmaktadır. Burada idare, açıkça veya geçmişte verdiği sözler ya da yaptığı uygulamalarla belirli bir biçimde davranmayı üstlenmişse, kişiler kendilerine bu yönde davranılmasını beklemektedirler.

Haklı beklentilerin korunması ilkesi, en genel tanımıyla, bu beklentinin karşılanmaması halinde, kişilerin hukuki koruma talep etmeye hak kazanmaları anlamına gelmektedir.³⁰ Ancak doktrinde *Forsyth*'in de belirttiği üzere haklı beklentilerin korunmamasına dayanak bulmak, bunun korunmasına dayanak bulmaktan çok daha kolaydır.³¹

Oysa haklı beklentilerin korunması, iyi yönetim ilkesinin de bir gereğidir. Kamunun, idari mercilere olan güveni korumasız bırakılamaz.³² Nitekim haklı beklenti ilkesinin kaynakları arasında idari istikrar ilkesi³³, belirlilik ilkesi³⁴, hakkaniyet, hukuki güvenlik ve güven ilkesi³⁵, yani sonuç itibariyle

²⁹ Ahmed / Perry, s. 65. Haklı beklentilerin ortaya çıkışına ilişkin doktrinde *Schonberg* oldukça kapsamlı bir sınıflandırma yapmaktadır. *Schonberg*'e göre haklı beklentiye doğuran durumlar dört başlık altında toplanabilir: (1) İdarenin, belli bir kişi veya grup hakkında aldığı bir kararı daha sonra kaldırması; (2) İdarenin, belli bir kişiye veya gruba ilişkin olarak açıkça veya zımnî olarak takip edeceğini belirttiği politikasını veya taahhüdünü değiştirmesi; (3) İdarenin belli türdeki kararlarla ilgili olarak belirli bir usulü veya politikayı takip edeceğini belirtmesi ve fakat daha sonra bu usulden veya politikadan vazgeçmesi; (4) İdarenin bir işleminde veya politikasında değişiklik yapması nedeniyle önceki düzenlemeleriyle yeni durum arasında farklılıkların oluşmasıdır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Soren J. Schonberg, *Legitimate Expectations In Administrative Law*, Oxford University Press, 2000, s. 8-9.

³⁰ Paul P. Craig, “Substantive Legitimate Expectations in Domestic and Community Law”, *The Cambridge Law Journal*, 55 (2), 1996, <<https://www.jstor.org/stable/4508212>>, Erişim Tarihi 10 Aralık 2023, s. 290.

³¹ Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 239.

³² Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 239; Craig, s. 298.

³³ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Harun Yılmaz, *Türk İdare Hukukunda İdari İstikrar İlkesi*, On İki Levha Yayınları, 2019, s. 13 vd.

³⁴ Hukuki belirlilik, esasında, bir yasal düzenlemenin belli bir konuda ve belli bir zaman diliminde uygulanacağı konusunda şüphe bulunmaması durumunda söz konusudur. Hukuki belirlilik ilkesi bu yönüyle haklı beklentiden ayrılrsa da, bu iki kavram arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim bu iki ilke, hukuki güvenliğin ve öngörülebilirliğin sağlanmasına hizmet etmektedir. Bu yönde bkz. Thomas, s. 45.

³⁵ Örneğin Danıştay 12. Dairesi'nin bir kararına göre; “23/08/1985 tarihli ve 18851 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İtfaiye Teşkillerinin Kuruluş, Görev, Eğitim ve Denetim Esaslarına Dair Yönetmeliğinin 8. maddesinde aranan özel şartlar uyarınca itfaiyeci alımı için adayların boylarının en az 1,60 cm olması gerektiği düzenlenmişken, 21/10/2006 tarihli

hukuk devleti ilkesi gösterilmektedir.³⁶ Öyle ki, haklı beklenti ilkesi, idareyle birey arasındaki ilişkide kendisini göstermektedir. Bu ilişkide kişilerin idarenin işleyişinden doğan beklentilerinin korunacağına olan güvenleri ile idarenin uygulama veya politikalarını değiştirme isteği arasında çatışma yaşanmaktadır.³⁷ Buradaki esaslı mesele, idarenin, verdiği sözler veya yaptığı uygulamalar sonucu doğan beklentilere saygı duymasına mı yoksa kamu yararı gereği bu söz veya uygulamalarla çelişmesine mi öncelik verileceğidir.³⁸

Haklı beklentilerin hangi şartlar altında korunacağını tespit etmek, bu noktada büyük önem arz etmektedir. Zira kişilerin her beklentisi, haklı beklenti kavramı kapsamında değerlendirilmemektedir. Bu nedenle birtakım koşulların varlığı aranmaktadır. Öncelikle, haklı beklentiden söz edebilmek için, idarenin bir davranışı olmalıdır. Bu bağlamda, kişiler, mevcut bir yasal düzenlemeye, politikaya veya idarenin bir taahhüdüne güvenerek, kendilerine de bu yönde bir muamele edileceği beklentisi içine girmelidirler.³⁹ Bu beklenti ise objektif olmalı, yani herkes aynı beklenti içine girebilmelidir.⁴⁰ İlâveten, beklentinin hukuka uygun bir beklenti olması gerekmektedir.⁴¹

İlâveten beklentinin, haklı beklenti olarak değerlendirilebilmesi

ve 26326 sayılı Resmi Gazete’de yürürlüğe giren Belediye İtfaiye Yönetmeliği’nde İtfaiye Erliğine atanmak için erkeklerde boy şartının 1,67 cm olması gerektiğinin belirtildiği, davacının ... Belediyesinde yapılan itfaiye eri alımı için yaptığı başvuru sırasında yapılan boy ölçümünde ise 1,65 cm boyunda olduğunun tespit edildiği, bu nedenle davacının haklı bir biçimde mezun olduğunda itfaiye eri olma konusunda beklenti içinde olarak itfaiyecilik birimlerine memur yetiştirmek için kurulan meslek yüksek okuluna kayıt yaptırdığı ve o esnada yürürlükte olan yukarıda anılan yönetmelik hükmünde öngörülen boy şartını (1,60 cm) taşıdığı göz önüne alındığında, eski yönetmelik hükümlerinin davacı lehine olması nedeniyle, söz konusu yönetmelikte öngörülen boy şartının davacı açısından itfaiye eri sınavlarına katılmak için haklı bir beklenti teşkil edeceği kuşkusuz olup, yeni Yönetmelikte öngörülen boy şartının dava konusu olayda olduğu gibi üstün kamu yararının da bulunmadığı bir durumda, mezun olduğunda itfaiye eri olma konusunda haklı bir beklenti içinde olan davacı hakkında uygulanmak istenmesinin idare hukukunun genel ilkelerinden olan haklı beklenti ve idareye güven ilkesini zedeleyici nitelikte olduğu sonucuna varıldığından...” Karar için bkz. D12D, 15.09.2015, E.2012/7707, K.2015/4804, <<https://www.lexpera.com.tr>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023.

³⁶ Schonberg, s. 9-15; Oğurlu, s. 224-225; Boz, s. 104 vd.; Altındağ, s. 25-33; Clayton, s. 104-105.

³⁷ Thomas, s. 41.

³⁸ Thomas, s. 41.

³⁹ Thomas, s. 53; Altındağ, s. 52; Boz, s. 220-221.

⁴⁰ Thomas, s. 53.

⁴¹ Oğurlu, s. 223; Erguvan, s. 1760-1761.

için, idare tarafından yapılan değişikliğin öngörülemez/tahmin edilemez olması gerekmektedir. Beklenti içinde olan kişi, mevcut/önceki düzenlemeye güvenerek hareket etmiş olmalı ve yapılan “ani” değişiklik neticesinde zarara uğramış olmalıdır.⁴² Bu bağlamda yürürlüğe giren yeni düzenlemenin, beklenti sahibinin beklentisini koruyacak şekilde *geçiş hükümlerini* içermesi gerekmektedir. Ancak, yeterli koruma sağlamayan veya dar kapsamlı geçiş hükümleri, haklı beklenti iddialarını ortadan kaldırmaya yetmez.⁴³

Haklı beklentilerin söz konusu olabilmesi için aranan bir diğer önemli koşul ise “*baskın kamu yararı*”nın bulunmamasıdır. Eğer baskın bir kamu yararı mevcutsa, haklı beklentinin korunmaması gerektiği, gerek doktrinde gerek yargı kararlarında kabul edilmektedir.⁴⁴ Baskın kamu yararı, muğlak bir kavram olmakla birlikte; haklı beklentinin korunup korunmayacağı tartışması bağlamında, kamu yararının *bireysel/şahsi yarar* karşısındaki üstünlüğü şeklinde ifade edilmektedir.⁴⁵

⁴² Boz, s. 233.

⁴³ Altındağ, s. 59.

⁴⁴ Forsyth, *Provenance and Protection*, s. 256; Craig, s. 303; Altındağ, s. 57; Boz, s. 253; Oğurlu, s. 261; Knight, s. 29. Haklı beklenti ve baskın kamu yararı kavramlarının tartışıldığı oldukça güncel ve önemli bir Danıştay kararına göre, “*Kişisel yarar ile baskın bir kamu yararının karşı karşıya geldiği hallerde baskın bir kamu yararının bulunması durumunda haklı beklentilerin korunması ilkesinin ihlâl edilmeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır.*” Karar metni için bkz. D13D, 16.05.2023, E.2022/1470, K.2023/2419, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/13-d-e-2022-1470-k-2023-2419-t-16-5-2023>>, Erişim Tarihi 20 Aralık 2023. Danıştay 2. Dairesi’nin bir kararına göre de, “*Haklı beklenti, yönetimin ister taahhüt, isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun, bireylerin çıkarlarına ya da lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleri şeklinde tanımlanmıştır. Yönetimin, yönetim olmaktan kaynaklanan gücünü ve olanaklarını kullanarak makul beklentiyi karşılayabileceği, baskın kamu yararı olmadığı durumlarda, kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin zedelenmemesi gerektiği kabul edilmektedir.*” Karar metni için bkz. D2D, 21.02.2023, E. 2020/2174, K. 2023/563, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/2-d-e-2020-2174-k-2023-563-t-21-2-2023>>, Erişim Tarihi 20 Aralık 2023.

⁴⁵ Cemil Kaya, *Kararlarından Hareketle Kamu Yararı Kavramına Danıştay’ın Bakışı*, On İki Levha Yayınları, 2011, s. 11-12; Tekin Akilhoğlu, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 9 (1-3), 1988, s. 11; Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 27; Boz, s. 253. Buna karşılık kamu yararı kavramına ilişkin çeşitli tanım denemeleri yapılmıştır. Örneğin bir tanıma göre “*Kamu yararı, genellikle çoğunluğun yararı olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla kamu yararı tek tek kişilerin yararına değil kamunun esenliğine hizmet eder. Kamu yararı bazen de çoğunluğun yararı ile çatışan, ancak niteliği gereği üstün tutulması gereken az sayıda kişinin yararı olarak karşımıza çıkar.*” Bu konuda bkz. Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 28-29. Bir diğer tanıma göre ise “*Kamu yararı, sınırlanamak amacıyla, yine belirsiz bir kavramla tanımlanmalıdır. Kamu yararı, kamu esenliğinin sağlanmasıdır. Zira kamu esenliği, birçok özel ve kamusal menfaatlardan oluşan ve herhangi bir çatışma durumunda bile mevcut olan gerçek kamu yararıdır.*” Bu konuda bkz. Kaya, s. 16.

Nitekim bir Danıştay kararına göre de, “*Haklı beklenti davalarında ikili ispat yükü vardır. Davacı konumunda bulunan haklı beklenti sahibi, haklı bir beklentisinin olduğunu kanıtlarken, idarenin de beklentinin korunmaması için baskın bir kamu yararının varlığını kanıtlaması gerekir.*”⁴⁶ Öte yandan, baskın kamu yararının belirlenmesi ise takdir yetkisiyle açıklanabilecek bir konudur.⁴⁷

Burada incelenmesi gereken husus, ileriye etkili bir değişiklikte, ilgili kişinin beklentisinin korunmasını gerektirmeyecek bir kamu yararının olup olmadığıdır.⁴⁸ Örneğin, Avrupa Adalet Divanı’nın önüne gelen bir olayda; Kazakistan’da gıda sektöründeki sağlık denetimlerinin eksik olduğundan hareketle Komisyon, Kazakistan’dan gelen balıkların Avrupa’ya girişini yasaklamıştır. Uyuşmazlık konusu olayda, davacı, bu yasak getirilmeden önce Kazakistan’dan havyar ithal etmek için anlaşma imzaladığını ve bu kararla haklı beklentilerinin korunmadığını iddia etmiştir. Divan ise, *baskın kamu yararı* gerekçesiyle geçiş hükmü dahi içermeyen bu düzenlemenin, haklı beklentileri ihlal etmediğine karar vermiştir.⁴⁹ Bu karardan çıkarılabilecek sonuç, “*kamu sağlığı*”nın korunmasının, baskın kamu yararı olarak görüleceğidir.

Bu noktada değinilmesi gereken bir mesele de “*mali yük*” getiren hususların baskın kamu yararı bağlamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğidir.⁵⁰

⁴⁶ D13D, 16.05.2023, E. 2022/1470, K. 2023/2419, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/13-d-e-2022-1470-k-2023-2419-t-16-5-2023>>, Erişim Tarihi 20 Aralık 2023.

⁴⁷ Oğurlu, s. 261.

⁴⁸ Bu bağlamda doktrinde *Schonberg*, bireysel menfaat ile kamu yararı gereği beklentinin korunmaması arasında “*önemli ölçüde dengesizlik*” kriterini kullanmaktadır. Bkz. *Schonberg*, s. 150.

⁴⁹ *Dieckmann and Hansen GmbH v. Commission (Case T-155/99)* [2001] ECR II-3143, Altındağ, s. 50-51.

⁵⁰ Bu bağlamda “*tüp bebek tedavisi*”ne ilişkin 2008 tarihli bir Danıştay kararının üzerinde durmak istiyoruz. Dava konusu olayda davacı, tüp bebek tedavisinde anne adayına 40 yaş sınırı getirilmesi hükmünün ve bu hükmeye dayanılarak tesis edilen birel işlemin iptali için dava açmıştır. Danıştay’ın kararına göre, “*Tüp Bebek uygulaması ve kullanılan ilaçların maliyetinin yüksekliği karşısında, bu uygulamanın ancak olumlu sonuç alınma ihtimali yüksek kişiler bakımından bedelinin ödenmesi, bilimsel olarak bu ihtimalin son derece düşük olduğu belirlenen 40 yaş ve üstü kişiler bakımından ise kamu kaynaklarının riske edilmemesi, böylelikle kişisel menfaat ile kamusal menfaat arasında gözetilmesi gereken adil dengenin bozulmaması, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasının sağlanması amacıyla, gerek sağlık raporlarını düzenleyecek kurulun oluşumu, gerekse yaş sınırı getirilmesine ilişkin dava konusu Talimat hükümlerinde ve bu hükümler doğrultusunda ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin istemin reddi yolunda tesis edilen bireysel işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık olmadığı sonucuna varılmıştır.*” Bu yönde bkz. D2D, 26.09.2008, E.2007/4397, K.2008/3749, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/13-d-e-2022-1470-k-2023->

Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, mali yükümlülüklerin artması, başlı başına ya da her durumda haklı beklentilerin korunmamasına bir gerekçe olarak görülmemelidir. Buna karşılık doktrindeki bir görüşe göre, devletin ekonomik dengesini ciddi ölçüde bozan, olağanüstü mali yükümlülükler getiren beklentilerin korunması mümkün değildir.⁵¹

Örneğin, Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yoluyla önüne gelen bir uyuşmazlıkta, sosyal güvenlik hukukunda haklı beklenti ile baskın kamu yararı arasındaki ilişkiyi, “*sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği*”ni ve “*tüm toplumu ilgilendiren*” bir mesele olmasını (yani mali dengeyi) esas alarak incelemiş ve şu yönde bir karar vermiştir: “*Sosyal güvenlik hizmetlerinde aktüeryal denge, mevcut ve gelecekteki varlıkların toplamının yine mevcut ve gelecekteki yükümlülüklerin toplamına eşit olması ve sistemdeki bireylere verilen taahhütlerin, sistem tarafından karşılanabilir olması anlamına gelmekte olup, 5510 sayılı Kanun’un geçici 20. maddesi gereğince belirli bir süre sonra Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) devredilecek olan bu sandıkların mali dengelerinin korunmasında, genel sosyal güvenlik sisteminin mali yapısının korunması ve sosyal güvenlik planlaması çerçevesinde toplumun korunmaya daha çok muhtaç olan fertlerinin de bu sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınması bakımından zorlayıcı nitelikteki kamu yararı olduğu açıktır.*”⁵²

Öte yandan, “insan onuru”ndan hareketle, bazı durumlarda kamu yararı ile bireysel yarar örtüşebilir. Böyle durumlarda, kamu yararının korunmasında bireysel yararlar da dikkate alınmalıdır. Zira bireysel yararların korunmasında devletin yerine getirmesi gereken ödevleri bulunmaktadır.⁵³ Bunun en tipik örneği, sosyal yardımlarda karşımıza çıkmaktadır. Sosyal yardımlar, en genel tanımıyla, toplumun kendi elinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen bireyelerine ve dar gelirlilere insanlık onuruna yaraşır asgari bir hayat düzeyi sağlama amacıyla devlet bütçesinden parasal yardım yapılmasıdır.⁵⁴ Öyle ki kamu yararı bazen tek bir kişinin bireysel yararı olarak

2419-t-16-5-2023>, Erişim Tarihi 20 Aralık 2023. Danıştay 2. Dairesi, bu kararında doğrudan mali yükümlülüklerden hareket etmemiş, öncelikle konunun tıbbi boyutunu kapsamlı şekilde araştırmış ve bilimsel verilerle destekleyerek görüşünü ortaya koymuştur.

⁵¹ Altındağ, s. 60.

⁵² AYM, Zekiye Şanlı Başvurusu, Başvuru No: 2012/931, 26.06.2014, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/931>>, Erişim Tarihi 20 Aralık 2023.

⁵³ Kaya, s. 51.

⁵⁴ Can Tuncay / Ömer Ekmekçi / Ender Gülver, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş

da gündeme gelebilir.⁵⁵ Örneğin, doğuştan hasta bir çocuğun tedavisinin yapılıp iyileşmesinde sadece bireysel yarar değil, kamunun yararı da vardır.

Haklı beklentilerin korunması ise iki şekilde olmaktadır: Usule ilişkin haklı beklentilerin korunması (*procedural protection of legitimate expectations*) ve esasa ilişkin haklı beklentilerin korunması (*substantive protection of legitimate expectations*).⁵⁶ Belirli bir karar alınmadan veya politika değişikliğine gidilmeden önce ilgililerin görüşlerinin/savunmalarının alınması gerekliliği, usule ilişkin haklı beklentiler çerçevesinde değerlendirilmektedir.⁵⁷ Haklı beklentilerin korunması doktrini zaman içinde usuli korumadan esasa ilişkin (maddi) korumaya ivmelenmiştir.⁵⁸ Zira, idarenin belli davranışları, taahhütleri veya izlediği politikalar kişilerin gelecekte de kendilerine aynı yönde davranılacağı beklentisini doğurabilir. Bu beklentilerin sadece ilgililere söz/savunma hakkı verilerek karşılanması mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu beklentilerin esas açısından da korunması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, idare verdiği sözü tutmalı ve ilgililerin beklentileri yönünde hareket etmelidir.⁵⁹

C. Haklı Beklenti Kavramı ile Kazanılmış Hak Kavramının Karşılaştırılması

Haklı beklenti ile kazanılmış hak kavramı arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması, bu iki kavramın birbirine karıştırılmaması açısından oldukça önemlidir.⁶⁰ Esasen her iki kavramın da amacı öngörülebilirliğin, hukuki belirliliğin, istikrarın yani hukuk devleti ilkesinin tesis edilmesidir.⁶¹ Bununla birlikte, her iki kavram arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

22. Bası, Beta Yayınları, 2023, s.772; Ali Güzel / Ali Rıza Okur / Nurşen Canıklıoğlu, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 19. Bası, 2021, s. 7-9; Kadir Arıcı, *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*, 2.Bası, Gazi Kitabevi, 2022, s. 562.

⁵⁵ Kaya, s. 51.

⁵⁶ Detaylı bilgi için bkz. Schonberg, s. 32-106.

⁵⁷ Forsyth, s. 122; Knight, s. 45; Oğurlu, s. 236; Schonberg, s. 42 vd.; Erguvan, s.1721.

⁵⁸ Knight, s. 4.

⁵⁹ Oğurlu, s. 237-238; Knight, s. 100.

⁶⁰ Haklı beklenti kavramının müesses durum, *estoppel* ve idari istikrar ilkelerinden farkı için bkz. Altındağ, s. 19-24; Boz, s. 72-88.

⁶¹ Oğurlu, s. 28-30; D. Çiğdem Sever, *Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (İdare Hukuku) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 43-44.

Öncelikle, kazanılmış haktan söz edebilmek için, tamamlanmış bir hukuki işlem veya durumun bulunması gerekmektedir. Öyle ki, kazanılmış hak, tamamlanmış ve hukuka uygun bir durum nedeniyle ilgili kişi lehine doğmuş sonuçların, daha sonra yapılan bir kanun değişikliği veya idari işlemin geri alınması nedeniyle ortadan kaldırılmamasıdır.⁶² Bu bağlamda kazanılmış hak, önceki düzenleme döneminde kişi lehine doğmuş sonuçların hukuken korunmaya devam etmesidir.⁶³

Nitekim kazanılmış hak, doktrinde bir tanıma göre, “(...) doğumu anında hukuka uygun olarak tamamlanmış ve böylece kişiye özgü, lehte sonuçlar doğurmuş, daha sonra mevzuat değişikliği ya da işlemin geri alınması gibi nedenlere rağmen, hukuk düzenince korunması gereken haktır.”⁶⁴ Yine doktrinde yapılan bir başka tanıma göre kazanılmış hak, “Eski kanunun yeni kanun zamanında da etkisini sürdürmesidir. Eski kanunun yeni kanun zamanında etkisini sürdürmesi için, hakkın eski kanun hükümlerine uygun olarak; başka bir deyişle geçerli bir biçimde kazanılmış olması gerekir.”⁶⁵

Haklı beklenti kavramıyla kazanılmış hak kavramı arasındaki farklılık da bu noktada kendisini açıkça göstermektedir. Zira, kazanılmış hak, birel işlem aracılığıyla doğmuş ve tamamlanmış bir “hak” niteliğindeki; haklı beklentide, henüz doğmamış, “olası bir hak” söz konusudur. Dolayısıyla haklı beklentilerin korunması, kişilerin gelecekteki müstakbel haklarının korunması amacıyla öngörülen bir ilkedir.⁶⁶ İlaveten, haklı beklentide “hak”ın bulunması şartı da yoktur. Henüz tamamlanmamış veya devam eden süreçler ilgili lehine bir hak doğurmazlar. Belirli bir menfaatten yoksun kalan kişi hukuki durumunun öngörülebilirlik, belirlilik, hukuki güvenlik ilkeleri

⁶² Oğurlu, s. 29; Altındağ, s. 17; Sever, s. 43.

⁶³ Altındağ, s. 18.

⁶⁴ Oğurlu, s. 28. Ayrıca bkz. Turgut Tan, *İdari İşlemin Geri Alınması*, Sevinç Matbaası, 1970, s. 58-60.

⁶⁵ Edis, s. 177-178. Yine bir başka tanıma göre kazanılmış hak, “Yasaların önceye etki yasağı yani, önceki yasa zamanında doğan hukuki sonuçların sonradan çıkan yasa tarafından da tanınması gerekliliği (dir).” Bu yönde bkz. Sözer, *Kazanılmış Hakların Korunması*, s. 5-6. Benzer yöndeki bir diğer tanıma göre, “Kazanılmış hakların korunması ilkesinin hukuk kurallarının zaman bakımından uygulanmasına ilişkin bir hukuk müessesesi olduğu, bu bağlamda mevcut hukuk kurallarına göre elde edilmiş kazanımların daha sonra yürürlüğe giren mevzuat hükümleriyle ortadan kaldırılamayacağını ifade eden (bir kavramdır).” Kararın tamamı için bkz. D12D, 09.04.2014, E.2013/10902, K.2014/2399, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama?>>, Erişim Tarihi 23 Aralık 2023.

⁶⁶ Sever, s. 49.

gereğince korunmasını talep eder. Ancak bu koruma, her durumda kazanılmış haklar için sağlanan koruma kadar güvenceli değildir.⁶⁷

Ayrıca, kazanılmış hak, kanunların geçmişe etkili olması/geçmişe yürüme yasağının bir sonucu iken; haklı beklentilerin korunması, gerçek olmayan geçmişe yürümeye / derhal uygulanmaya ilişkin bir meseledir. *Haklı beklenti - kanunların geçmişe etkili olması/yürümesi* arasındaki ilişkiyi, konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla çalışmamızın ikinci kısmında kapsamlı şekilde değerlendireceğiz.

II. SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU BAKIMINDAN “HAKLI BEKLENTİLERİN KORUNMASI” MESELESİ

A. Bir Başlangıç Noktası: “Haklı Beklentiler” ile “Geçmişe Yürüme Yasağı” ve “Kanunların Derhal Yürürlüğe Girmesi” Arasındaki İlişki

“Haklı beklentilerin korunması” meselesini irdeleyebilmek için, öncelikle haklı beklenti kavramıyla kanunların geçmişe yürümesi meselesi arasındaki ilişkinin irdelenmesi gerekmektedir.

Hukuk devleti ilkesinin olmazsa olmaz unsurları arasında, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkesi yer almaktadır.⁶⁸ Zira bir hukuk devletinde kişiler, kendilerine hangi hukuk kurallarının uygulanacağını önceden bilme ve kendi davranışlarını buna göre ayarlayabilme imkanına sahip olmalıdır. Aksi takdirde, kişiler kendilerini hukuki güvenlik içinde hissetmezler.⁶⁹ Nitekim bu husus Anayasa Mahkemesinin bir kararında da şu şekilde ifade olunmuştur: *“Kişilerin hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar.”*⁷⁰

Hukuki güvenliğin sağlanması açısından ise sınırlarının belirlenmesi gereken husus, hukuk kurallarının zaman bakımından nasıl uygulanacağıdır.

⁶⁷ Oğurlu, s. 34-35.

⁶⁸ Theodor Maunz / Roman Herzog / Günter Dürig / Rupert Scholz / Bernd Grzeszick, *Grundgesetz (Kommentar)*, 101. Baskı, C.H.Beck, 2023, GG Art. 20 Rn. 50.

⁶⁹ Kemal Gözler / Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 25. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, 2023, s. 68.

⁷⁰ AYM, 16.01.2014, E.2013/110, K.2014/8, RG.09.05.2014, 28995, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2014-8-nrm.pdf>>, Erişim Tarihi 27 Aralık 2023.

Bu noktada da “geçmişe etkili olma/yürüme yasağı” gündeme gelmektedir. Bir kanun, kural olarak yürürlüğe girdiği tarihten önceki eski kanuna göre oluşmuş veya tamamlanmış olaylara uygulanmaz. Bu ilkeye “geçmişe etkili olma/yürüme yasağı” denilmektedir.⁷¹ Zira eski kanun zamanında tamamlanmış ve tüm sonuçlarını doğurmuş bir hukuki işleme, yeni yürürlüğe giren kanun müdahale ederse, kanunların geçmişe yürüme yasağı ihlal edilmiş olur. Dolayısıyla, hukuk kuralları kural olarak yürürlüğe girdikten sonraki olay ve ilişkilere uygulanır.⁷² Ancak bazı durumlarda “kazanılmış hakları korumak” amacıyla, yeni kanun döneminde de eski kanun varlığını sürdürmeye devam edebilir.⁷³ O halde yeni kanunun geçmişe etkili olmaması ile kazanılmış hakların korunması arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.⁷⁴ Nitekim Anayasa Mahkemesinin bir kararına göre de; “*Hukuk güvenliği ilkesi, aynı zamanda eski kanun döneminde oluşmuş ve tamamlanmış hukuki durumların korunmasını gerektirmektedir. Kanunların geçmişe yürütülme yasağıyla, geçmiş dönemde yürürlükte bulunan kanunlara uygun olarak oluşmuş kazanılmış hakların*

⁷¹ Başak Baysal, “Kanunların Zaman Açısından Yürürlüğü ile İlgili Teoriler”, Rona Ahmet Serozan (Ed.), *Prof. Dr. Necip Kocayusufoğlu İçin Armağan*, Seçkin Yayınevi, 2004, s. 475; Muhammet Özkes, “Özel Hukuk-Kamu Hukuku ve Yargılama Hukuku Bakımından Kanunların Zaman İtibariyle Uygulanması”, Sabih Arkan (Ed.), *Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan II. Cilt*, Turhan Yayınevi, 2010, s. 2862; Ali Nazım Sözer, “Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8 (Özel Sayı), 2013, 2479; Tekin Akıllıoğlu, “Yasaların (Anayasa Dahil) Zaman İçinde Uygulanması”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 1, 1984, s. 285; Sema Taşpınar Ayvaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun (HMK) Zaman Bakımından Uygulanması*, Yetkin Yayınları, 2013, s. 60; Ayanoğlu, s. 89; Edis, s. 177-178; Gözler / Kaplan, s. 68.

⁷² Örneğin Anayasa Mahkemesi’nin bir kararına göre de; “*Kişilere hukuk güvenliğinin sağlanması, Anayasanın 2. maddesinde belirtilen hukuk devletinin ön koşullarındandır. Hukuk devleti, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerektirir. Hukuk güvenliğinin sağlanması, bu doğrultuda yasaların geleceğe yönelik öngörülebilir belirlemeler yapılabilmesine olanak verecek kurallar içermesini gerekli kılar. Geriye dönük düzenlemelerle kişilerin haklarının, hukuki istikrar ve güvenlik ilkesi gözetilmeden kısıtlanması hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Hukuk devletinin gereği olan hukuk güvenliğini sağlama yükümlülüğü, kural olarak yasaların geriye yürütülmemesini gerekli kılar. ‘Yasaların geriye yürütülemezliği ilkesi’ uyarınca yasalar, kamu yararı ve kamu düzeninin gerektirdiği, kazanılmış hakların korunması, mali haklarda iyileştirme gibi kimi ayrıksı durumlar dışında ilke olarak yürürlük tarihlerinden sonraki olay, işlem ve eylemlere uygulanmak üzere çıkarılırlar. Yürürlüğe giren yasaların geçmişe ve kesin nitelik kazanmış hukuksal durumlara etkili olmaması hukukun genel ilkelerindedir.*” Kararın tamamı için bkz. AYM, 22.12.2011, E.2010/7, K.2011/172, RG. 14.02.2012, 28204, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023.

⁷³ Baysal, s. 495; Ayanoğlu, s. 91-92; Özkes, s. 2868; Oğurlu, s. 47.

⁷⁴ Ayanoğlu, s. 98.

korunması sağlanmaktadır. Bununla beraber, geçmişe yürüme yasağı mutlak bir kural değildir.”⁷⁵

Geçmişe etkili olma/yürüme yasağı, gerçek geçmişe yürüme ve gerçek olmayan geçmişe yürüme şeklinde ikiye ayrılarak da incelenmektedir.⁷⁶ Gerçek geçmişe yürüme, yeni düzenlemenin, bütün sonuçlarıyla birlikte doğan bir hakkı olumsuz yönde etkilemesidir.⁷⁷ O halde gerçek geçmişe yürüme ile kazanılmış hakların korunması meselesi birlikte değerlendirilmeye uygundur. Gerçek geçmişe yürüme, kural olarak⁷⁸ hukuka aykırıdır.⁷⁹

Öte yandan gerçek olmayan geçmişe yürüme ise, yeni bir yasal düzenlemenin, bu düzenleme yürürlüğe girmeden önce başlayan ve henüz tüm sonuçlarıyla tamamlanmamış hukuki ilişki ve olaylara uygulanmasıdır.⁸⁰ Esasen bu ilkenin “*kanunların derhal uygulanması*” olarak nitelendirilmesi daha isabetlidir.⁸¹ Zira bu durumda, yeni bir yasal düzenlemenin yürürlüğe girdiği andan itibaren, ne zaman kurulmuş olursa olsun devam eden tüm ilişki ve olaylara uygulanması söz konusudur.⁸² Eski kanun zamanında doğan ve etkisini yeni kanun zamanında da devam ettiren hukuki ilişki ve durumlara yeni kanunun derhal uygulanacağı ilkesi, kural olarak hukuka uygun kabul edilmektedir.

⁷⁵ AYM, 14.05.2015, E.2014/177, K.2015/49, RG.11.06.2015, 29383, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023.

⁷⁶ Dürig / Herzog / Scholz / Grzeszick GG Art. 20 Rn. 80-87; Oğurlu, s. 48 vd.; Taşpınar Ayvaz, s. 61.

⁷⁷ Dürig / Herzog / Scholz / Grzeszick GG Art. 20 Rn. 80; Oğurlu, s. 48-49.

⁷⁸ Gerçek geçmişe yürüme yasağının istisnaları için bkz. Baysal, s. 478; Özekes, s. 2865-2867.

⁷⁹ Dürig / Herzog / Scholz / Grzeszick GG Art. 20 Rn. 80; Sözer, Önceye Etki Yasağı, s. 2484. Bu konudaki bir Anayasa Mahkemesi kararında da bu durum şu şekilde ifade olunmuştur: “*Anayasanın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin sağlamakla yükümlü olduğu hukuk güvenliği, kural olarak yasaların geriye yürütülmemesini gerekli kılar. Yasaların geriye yürümezliği ilkesi uyarınca, yasalar kamu yararı ve kamu düzeninin gerektirdiği, kazanılmış hakların korunması, mali haklarda iyileştirme gibi kimi ayrıksı durumlar dışında ilke olarak yürürlük tarihinden sonraki olay, işlem ve eylemlere uygulanmak üzere çıkarılırlar; geçmiş, yeni çıkarılan bir yasanın etki alanı dışında kalır. Bu nedenle, sonradan yürürlüğe giren yasaların geçmişe ve kesin nitelik kazanmış hukuksal durumlara etkili olmaması hukukun genel ilkelerindedir.*” Kararın tamamı için bkz. AYM, 15.10.2009, E.2006/95, K.2009/144, RG. 08.01.2010, 27456, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023.

⁸⁰ Oğurlu, s. 52.

⁸¹ Rona Serozan, *Medeni Hukuk Genel Bölüm / Kişiler Hukuku*, 8. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 185; Baysal, s. 491-492.

⁸² Baysal, s. 492; Serozan, s. 185.

Örneğin Yargıtay 10. Hukuk Dairesi’nin önüne gelen bir uyuşmazlıkta, 1997 yılında geçirdiği iş kazası nedeniyle bekar olarak yaşamını yitiren sigortalının hak sahibi annesi, kendisine gelir tahsisinde bulunulması talebinde bulunur; fakat bu talebi, o tarihte yürürlükte bulunan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 24. maddesindeki koşulu taşımadığı gerekçesiyle reddedilir. Zira o dönemdeki düzenlemeye göre, hak sahibi konumundaki ana ve babanın gelire hak kazanabilmesi için, “*Ana ve babanın geçimlerinin sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmiş olması*” gerekmektedir. Bu düzenleme ise 06.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4958 sayılı Kanunu’nun 35. maddesiyle, “*Sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çalışmama veya 2022 sayılı Kanuna göre bağlanan aylık hariç olmak üzere buralardan her ne ad altında olursa olsun gelir veya aylık almama*” şeklinde değiştirilmiştir. 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanunu’nun 34. maddesinde ise bu hükme kısmen benzer bir düzenleme getirilmiştir. Yüksek mahkeme, 1997 yılında meydana gelen olayı çözümlenmeye çalışırken “*kanunların zaman bakımından uygulanması*” meselesini temel almıştır. Yüksek mahkemeye göre, “*(Temel kural) kanunların yürürlüğe girmelerinden önceki olayları etkilemeyeceği, başka bir anlatımla geriye yürümeyecekleridir. Genel kural bu olmakla beraber, kamusal nitelikteki sosyal güvenlik hukukunda süregelen uyuşmazlıklarda, tamamlanmamış hukuki durumlara yeni kanun veya düzenleyici kural ‘derhal yürürlüğe girme’ niteliği nedeniyle uygulanmalı ve hukuki sonuçlarını doğurmalıdır. Tamamlanmış hukuki durumları yeni kanun veya düzenleyici kuralın etkilememesi ve onlar üzerinde hukuki sonuç doğurmaması ise kazanılmış hakları saklı tutma amacı taşımaktadır. Sosyal güvenlik kurallarının tanımlanan niteliği nedeniyle sonuç olarak, 24’üncü maddeyle ilgili görülmekte olan davalardaki uyuşmazlıklarda her iki düzenlemeden ana/baba yararına olan⁸³ düzenlemenin uygulanması*

⁸³ Yüksek mahkeme, anılan kararında hak sahiplerinin yararına olan düzenlemenin uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Buradan hareketle, doktrinde Sözer, “*sigortalı lehine yorum*” ilkesinin mevcudiyetini ileri sürmektedir. Acaba sosyal güvenlik hukukunda “*sigortalı lehine yorum*” yapılabilir mi sorusu tartışmaya değerdir. Öncelikle doktrinde Sözer, çeşitli makale ve konuşmalarında “*sigortalı lehine yorum*” yapılabileceğini ihsas etmektedir. Örneğin, “*Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme*” başlıklı makalesinde yazar, bahse konu Yargıtay kararını değerlendirirken şu ifadeleri kullanmıştır: “*Daha sonra kabul edilen düzenlemeler ile sigortalının lehine bir durum ortaya çıkmakta ise ilgiliye yeni kurallar uygulanabilecektir. Öyle ki, yeniden talepte bulununcaya kadar geçen sürede, eğer birden fazla kural yürürlüğe girmiş ise sigortalıya lehe olanı uygulanacaktır.*” Bkz. Sözer, Önceye Etki Yasağı, s. 2510-2511. Yine Sözer, Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri’nin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2019-2020 yılı Toplantısının tartışma bölümünde “*sigorta lehine yorum yapılamaz*” ifadesinin katı olduğunu ve aksinin savunulmasının da mümkün olduğunu

belirtmektedir. Bu yönde bkz. Ali Nazım Sözer, “Genel Görüşme”, *Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri'nin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2019-2020*, On İki Levha Yayınları, 2022, s. 649. *Sigortalı lehine yorumdan kasıt, yeni yürürlüğe giren ve sigortalı lehine olan bir düzenlemenin geçmişe yönelik uygulanmasıdır. Sigortalı lehine yorum ilkesinin mevcut olduğunu ileri süren bir başka görüş için bkz. Nurgün Emine Barın, “Türk Sosyal Güvenlik Hukuku'nda Sigortalı Lehine Yorum İlkesi”, International Conference On Eurasian Economies, 2016, <<https://www.avekon.org/papers/1754.pdf>>, Erişim Tarihi 30 Aralık 2023, s. 236-241; Emre Ertan, “Karar İncelemesi: Yaşlılık Aylığı Bağlanması İstemi, Yazılı Başvuru Koşulu ve Sigortalı Lehine Yorum İlkesi”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4 (19), 2008, s. 246-247. Örneğin Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin bir kararına göre; “(...) davacının talep tarihinden sonra 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun hükümlerinde; maluliyet sigortalı lehine getirilmiş hükümler de bulunmaktadır. Bu kanundaki söz konusu hükümlerin, sigortalılar lehine olması nedeniyle uyumsuzluğun çözümünde 5510 sayılı Kanun hükümlerinin de ayrıca değerlendirilmesi gereklidir.” Karar metnin tamamı için bkz. Y10HD, 17.03.2011, E.2010/9386, K.2011/3728, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama?>>, Erişim Tarihi 23 Aralık 2023. Bir başka karara göre, “Borçlanma yasalarının istisnai düzenlemeler olduğu dikkate alındığında, iş ve sosyal güvenlik hukukuna hakim prensip olan; işçi ve sigortalı lehine yorum ilkesinden söz edilerek, yasalarda açıkça belirtilen tanımların dışına çıkılmasına imkan bulunmamaktadır.” Karar metnin tamamı için bkz. YHGK, 08.03.2006, E.2006/15, K.2006/58, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama?>>, Erişim Tarihi 23 Aralık 2023. Yine bir diğer Yargıtay kararına konu olayda, 5510 sayılı Kanunla getirilen doğum borçlanması imkanının, söz konusu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önceki olaylara uygulanıp uygulanmayacağı tartışılmıştır. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'ne göre; “(...) sosyal güvenlik hukukunun özel ve kamusal niteliği itibarıyla ve 5510 sayılı Kanunda, anılan hükümlerle getirilen, sigortalıların lehine olan bu borçlanma hakkının, Kanun'un yürürlüğünden önceki doğum olaylarına uygulanmasını engelleyen bir düzenlemenin olmadığı gözetildiğinde, 5510 sayılı Kanun'un yürürlük tarihinden önce meydana gelmiş doğum olaylarına da uygulanabileceğini kabul etmek gereklidir. Zira maddi hukukun her zaman, hayatın değişen sosyal akışı içinde gelişen tüm olayları ve ayrıntıları kurallaştırma gücüne sahip olmadığını da dikkate alıp, çıkarlar dengesi ve adalet duygularını gözetenek topluma gereksinmelerini karşılamakla yükümlü bulunan yargı organları, sigortalıların lehine hükümler içeren düzenlemelerin yürürlüğe girdiği durumlarda, kanun koyucunun amacını da göz önünde bulundurarak, söze oranla öze üstünlük tanyan bir yorumla sonuca varmalıdır.” Karar metnin tamamı için bkz. Y10HD, 25.02.2010, E. 2009/8312, K. 2010/2516, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama?>>, Erişim Tarihi 23 Aralık 2023. Kararın incelemesi için bkz. Ercüment Özkaraca, “Doğum Borçlanması -Karar İncelemesi-“ *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 7 (26), 2010, s. 501-525. Yazara göre, yüksek mahkemenin kararı sonucu itibarıyla isabetlidir. Kanunların geçmişe yürümemesi, kazanılmış haklara riayet etme düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Burada ilk defa tanınan bir hak söz konusudur. İlâveten kazanılmış hakların ihlal edilmesi gibi bir durum da söz konusu değildir. Dolayısıyla doğum borçlanması imkanın geçmişe yürütülmesinde sakınca bulunmamaktadır. Bkz. Özkaraca, s. 514-516. Aynı kararı inceleyen Tuncay'da, borçlanma imkanının Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki olaylara uygulanmasını, sosyal düşüncenin ve zayıfın korunması gerekliliğinin bir sonucu olarak görmektedir. Bu konuda bkz. Can Tuncay, “Doğum Borçlanması -Karar İncelemesi-“ *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 7 (27), 2010, s. 1015-1025. Öte yandan, sosyal güvenlik hukukunda “sigortalı lehine yorum” ilkesinin olmadığı yönünde bkz. Ufuk Aydın, “Sosyal Sigortalıların Genel Hükümleri ve Türleri”, *Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri'nin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2019-2020*, On İki Levha Yayınları, 2022, s. 537; Fatih*

gerekmektedir.”⁸⁴ Yüksek mahkeme bu kararında isabetle, somut olayda yeni kanun hükümlerinin tamamlanmamış olaylara derhal uygulanması gerektiğine hükmetmiştir.⁸⁵

Bununla birlikte, devam eden hukuki ilişkilere kanunların derhal uygulanması kuralı “*kazanılmış hak*”ların değil, “*haklı beklentiler*”in korunması meselesini ilgilendirmektedir. Burada tamamlanmış ve tüm sonuçlarıyla ortaya çıkmış bir hukuki durum olmadığı için kazanılmış haktan söz edilemez. Dolayısıyla, tartışma konusu yapılması gereken husus, “*haklı beklentilerin doğup doğmadığı*” ile “*haklı beklentinin korunup korunmayacağı*” sorunudur.

Bu noktada ise kişilerin mevcut hukuki durumun süreceğine olan güveni

Uşan, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama Başlangıcına İlişkin Tespitler”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 14, 2009, s. 245-246. Kanımızca, sosyal güvenlik hukukunda “*sigortalı lehine yorum*” ilkesinin varlığını kural olarak kabul etmek zor görünmektedir. Öncelikle, sosyal güvenliğin amacı sadece bireylerin değil bir risk topluluğunu oluşturan tüm kişilerin de korunmasıdır. İlaveten, kanunların zaman bakımından uygulanmasında bu ilkeye başvurulmasını ise isabetli bulmuyoruz. Nitekim, geçmişte başlayıp tamamlanmamış olaylara kural olarak yeni kanun derhal uygulanmaktadır. Burada hangi kanunun *sigortalı lehine* olduğunun araştırmasını yapmak mümkün değildir. Bunun istisnası Türk Ceza Kanunu m.7/2’de düzenlenmektedir. (“*Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur.*”) Benzer bir düzenleme sosyal güvenlik mevzuatında açıkça ifade olunmadığı sürece böyle bir değerlendirme yapılmamalıdır. Zira böylesine bir düzenleme, esasen adli ve idari yaptırımlara ilişkin hükümlerin zaman bakımından uygulanmasında gündeme gelebilir. Öte yandan, sosyal adalet ve hakkaniyet gibi düşüncelerle sigortalı lehine çeşitli düzenlemeler yapılmakta ve böylece sigortalının menfaati ön planda tutulmaktadır. Yine de, bu tür değerlendirmeleri “*sigortalı lehine yorum*” şeklinde bir yorum ilkesi altında incelemek kanımızca çok da isabetli değildir. Bu bağlamda kanunun lafzının açık olmadığı hallerde kişilere sosyal adalet, hakkaniyet ve zayıfın korunması düşüncesiyle bazı olanaklar tanınması mümkün kabul edilmelidir. Örneğin, Yargıtay 10. Hukuk Dairesi’nin önüne gelen bir uyuşmazlıkta, kişinin askerlik sırasında hava değişiminde geçirdiği sürelerin askerlik borçlanmasına konu olup olamayacağı araştırılmıştır. Davacı askerlik görevi sırasında hava değişimi nedeniyle kıtasından ayrılmış; ancak askerlikten ilişkisi kesilmemiş ve hava değişimi sonrası yeniden askerlik hizmetini yapmaya devam etmiştir. Yüksek mahkeme, askerliğe sevk ve terhis tarihleri arasındaki hava değişiminde geçen sürelerin de, er olarak silah altında geçen süreler olarak kabulü ve borçlanılmasının *sigortalı lehine yorum* kuralı sonucu olduğuna karar vermiştir. Karar metni için bkz. Y10HD, 11.04.1988, E.1988/2165, K.1988/2355, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama?>>, Erişim Tarihi 30 Aralık 2023.

⁸⁴ Y10HD, 24.01.2011, E.2011/913, K.2011/2328, <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama?>>, Erişim Tarihi 23 Aralık 2023. Ayrıca bkz. Sözer, Önceye Etki Yasağı, 2510-2511.

⁸⁵ Benzer yönde Ali Güzel, “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri”, *Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2008*, Türk-İş Yayınları, 2010, s. 346-347.

ile devletin mevzuatını geliştirme ve yeni ortaya çıkan sorunlara mevzuatını uyarlama yetkisi arasında bir *tartım* yapılması gerekir.⁸⁶ Bu tartım sonucunda kişinin güveninin, kamu yararı karşısında ağır bastığına karar verilirse, bu güvenin korunması gerekir.⁸⁷ Bu tartım ise “*orantılılık ilkesi*” esas alınarak yapılmalıdır.⁸⁸ Haklı beklentinin korunmasının ağırlığı, temel haklar tarafından korunan hukuki menfaat ile kişinin karşı karşıya kaldığı yükümlendirici hükümlerin / dezavantajının yoğunluğuna da bağlıdır.⁸⁹

Bu bağlamda, yeni yasal düzenlemenin derhal yürürlüğe girmesi nedeniyle bu yeni yasal durumdan etkilenecek kişinin hukuki pozisyonu ve buna karşılık gelen güveni önem arz etmektedir. Bu tartımda, kişinin hukuki pozisyonunun geleceğe yönelik beklentisini elde etmesine yakın bir zamanda değişmesi ile ilgili kişinin bu değişime uyum sağlama yeteneği göz önünde bulundurulmalıdır.⁹⁰ Buna göre, kişinin idareden bu yöndeki beklentileri, ilelebet veya çok uzun bir gelecek için değil; tersine, öngörülebilir bir gelecek içinse “haklı beklenti” olarak değerlendirilebilir.⁹¹ Örneğin, sigortalı ne kadar uzun süre sigorta ilişkisi içinde kalmış ve elde edeceği sosyal sigorta yardımına ne kadar çok yaklaşmışsa, beklentisi de o ölçüde korunacaktır.⁹²

Öte yandan, ilgili kişi yapılan değişikliğe uyum sağlayabilecek olsa dahi, bu yeni duruma uyarlama, kişiye ağır bir zarar verecekse, yine kişinin haklı beklentisinin korunması gerekliliği gündeme gelebilir.⁹³

Doktrinde de isabetli belirttiği üzere, kişilerin güveninin korunması, mevcut hukuki durumların değiştirilemeyeceği anlamına gelmemekte ise de, her hukuki değişiklikte güvenin korunması ilkesi göz önünde tutulmalıdır.⁹⁴ Bu bağlamda, kanunların derhal yürürlüğe girmesi konusunda, özellikle

⁸⁶ Dürig / Herzog / Scholz / Grzeszick GG Art. 20 Rn. 88.

⁸⁷ Dürig / Herzog / Scholz / Grzeszick GG Art. 20 Rn. 88.

⁸⁸ Martin Geppert / Raimund Schütz, *Beck'scher Kommentar zum TKG*, 5. Baskı, C.H.Beck, 2023, TKG § 57 Rn. 15; Olaf Deinert, *Beck-Online.GrossKommentar*, C.H.Beck, 2017, BeckOGK/Deinert SGB III § 422 Rn. 67-68.

⁸⁹ Dürig / Herzog / Scholz / Grzeszick GG Art. 20 Rn. 89.

⁹⁰ Dürig / Herzog / Scholz / Grzeszick GG Art. 20 Rn. 91.

⁹¹ Ali D. Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Yetkin Yayınları, 2023, s. 481.

⁹² Sözer, *Kazanılmış Hakların Korunması*, s. 12.

⁹³ Altındağ, s. 47-48.

⁹⁴ Bu konuda bkz. Sözer, *Kazanılmış Hakların Korunması*, s. 12.

yükümlendirici (yani kişinin mevcut statüsünü olumsuz yönde etkileyen ya da mevcut yükümlülüklerini arttıran/ağırlaştırıcı veya yararlandırıcı hususları azaltan/daraltan) hükümlerin derhal değil “*ertelenmiş biçimde*” yani *geçiş hükümleriyle* gerçekleştirilmesi gerekmektedir.⁹⁵ Bu husus, özellikle sigortalının gelecekteki menfaatlerini ilgilendiren sosyal güvenlik hukukunda daha da büyük önem taşımaktadır.

B. Sosyal Güvenlik Hukukunda Tercihlen Ziyade Bir Zorunluluk: Geçiş Hükümleri

Haklı beklentilerin korunması meselesinde özellikle gündeme gelen konu “*geçiş hükümleri*”nin varlığıdır.⁹⁶ Nitekim, yeni yürürlüğe giren düzenlemelerin, kişilerin hukuki durumlarında ani ve öngörülemez değişiklikler yapması hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Öyle ki doktrinde *Yılmaz*’ın da isabetli bir şekilde belirttiği üzere, “*Yükümlendirici değişikliklerin ileriye etkisi bakımından ‘haklı beklenti’ (makul beklenti) kavramı/ilkesi, kamusal makamlar açısından bir ‘sınır’ (bireyler açısından ise bir ‘güvence’) teşkil eder. Bu sınır, düzenleyici idari işlemin muhataplarının (bireylerin) haklı beklentilerinin korunması amacıyla, yükümlendirici hükümlerin ‘ani’ bir etki doğurmamasını zorunlu kılar; yani ‘kademeli bir geçiş’ (uyum/intibak süreci) öngörülmesini gerektirir.*”⁹⁷

Diğer bir ifadeyle, belli bir hukuki durumun devam edeceğine duyulan güven ile yeni hükümlerin derhal uygulanması arasında bir denge kurulmaya çalışılmalıdır.⁹⁸ Kademeli geçiş hükümlerinin olmamasının ise, “*eksik düzenleme*” sonucunu doğurabileceği için, iptal yaptırımını da beraberinde getirmesi söz konusu olabilir.⁹⁹ Dolayısıyla, idarenin ileriye etkili biçimde yapacağı düzenlemeler, öngörülebilirlik, hukuki belirlilik ve idari istikrar ilkeleri doğrultusunda hazırlanan geçiş hükümlerini de içermelidir.¹⁰⁰

⁹⁵ Yılmaz, s. 524.

⁹⁶ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’ndaki geçiş hükümlerinin incelenmesi için bkz. Hediye Ergin, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası’nın Geçici Hükümlerine İlişkin Bir İnceleme”, *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 4 (13), 2007, s. 221-280.

⁹⁷ Yılmaz, s. 523.

⁹⁸ Yılmaz, s. 523, dn. 119.

⁹⁹ Yılmaz, s. 524. Örneğin, bu konuda bkz. D10D, 14.06.2011, E.2007/5427, K.2011/2289; DİDDK, 29.11.2021, E. 2021/2187, K. 2021/2684, <<https://www.lexpera.com.tr>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023.

¹⁰⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de *Lakićević and Others v. Montenegro and*

uygulanacağı ilkesi, yürürlükten kaldırılan düzenlemelere göre kurulan ancak sonuçlanmayan veya süreklilik gösteren hukuki ilişkiler için geçerlidir. Yeni düzenleme yerine başka bir şey geçerli olacaksa, bunun açıkça belirlenmesi gerekir.¹⁰⁵

Öte yandan, yeni kanun yürürlüğe girdiği anda tamamlanmış hukuki ilişkilere uygulanmaz. Bu tür tamamlanmış durumlara müdahale edilmesine, güvenin korunması ilkesi nedeniyle, kural olarak izin verilmez.¹⁰⁶ Bununla birlikte, yeni kanunların, başlayan / devam eden hukuki ilişkiler bakımından geçiş hükümlerini gerektirip gerektirmediğinin de denetlenmesi gerekir. Mevcut hukuki ilişkilerde bir hukuki durumdan diğerine sert/ani bir geçiş yapılması, anayasal veya diğer nedenler dikkate alınacağı için mümkün değildir. Burada “gerçek olmayan geçmişe yürüme” durumu ortaya çıkar. Benzer şekilde, yeni kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yeni hukuki ilişkiler için bir geçiş sürecinin olup olmadığı da incelenmelidir. Böylece gelecekteki hukuki ilişkilerin kademeli olarak arzu edilen hukuki duruma uygun hale getirilmesi söz konusu olabilir.¹⁰⁷

Geçiş hükümlerine ihtiyaç duyulup duyulmadığını anlamak için, şu kuralların dikkate alınması gerekir: (+) Yeni kanunla hedeflenen hukuki duruma hemen ve tam olarak ulaşılması mümkün değilse, geçiş hükümlerine gerek vardır. (+) Bir hukuki durumun ne ölçüde tamamlandığı veya devam ettiği konusunda şüphe varsa, bu hukuki konuların gelecekte nasıl ele alınacağını bir geçiş hükmü belirlemelidir. (+) Bir hukuki durumun devam edeceğine dair güven ile devletin yeni düzenlemenin derhal uygulanmasındaki menfaati arasında her zaman bir tartım yapılmalıdır. Yasa koyucunun yeni düzenlemenin uygulanmasındaki isteği ne kadar acilse ve bu yeni düzenlemenin tam olarak uygulanması ihtiyacı ne kadar zorunluysa, hukuki ilişkilerin yeni düzenlemelere tabi olması o kadar gereklidir. (+) Geçiş hükümlerine duyulan gereklilik doğrudan temel haklardan kaynaklanabilir. Örneğin bir mesleğe girmek veya mesleği sürdürmek konusu yeniden düzenleniyorsa Alman Federal Anayasası m.12/1 nedeniyle geçiş düzenlenmesi yapılmalıdır.¹⁰⁸

“Bu kanun sadece kanun yürürlüğe girdikten sonra ortaya çıkan hukuki ilişkiler için geçerlidir.” gibi bir ifade kullanılmamalıdır. Bu, kanunun

¹⁰⁵ Bekanntmachung des Handbuchs der Rechtsförmlichkeit, s. 122-123, Rn. 413.

¹⁰⁶ Bekanntmachung des Handbuchs der Rechtsförmlichkeit, s. 123, Rn. 414.

¹⁰⁷ Bekanntmachung des Handbuchs der Rechtsförmlichkeit, s. 123, Rn. 415.

¹⁰⁸ Bekanntmachung des Handbuchs der Rechtsförmlichkeit, s. 123, Rn. 416.

gelecekteki hukuki durumlara uygulanacağı gerçeğinin dışında, önceki (devam eden) hukuki durumların nasıl ele alınacağını doğrudan göstermez. Bunun yerine mevcut hukuki ilişkilerle bağlantı kurulması önerilir. Yeni kanunun mevcut hukuki ilişkilere uygulanması özel şartlara tabi kılınabileceği gibi kısıtlamalara da tabi tutulabilir.¹⁰⁹

C. Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Düzenlemelerde Yapılan Değişiklikler ile Haklı Beklentilerin Korunması Meselesi Arasındaki İlişki

1. Genel Olarak

Haklı beklentilerin korunması, kazanılmış hakların korunmasına kıyasla daha karmaşık ve çözümü daha zor bir meseledir. Zira doğası gereği haklı beklenti, kişinin gelecekte elde etmeyi ümit ettiği bir hukuki yarar üzerine kuruludur. Burada hakkı doğuran olay, eski kanun zamanında ortaya çıkmış olmasına karşın, tüm sonuçlarını henüz doğurmadığı için, yeni yürürlüğe giren kanunun hükümlerine derhal tabi olmaktadır.¹¹⁰ Dolayısıyla, haklı beklentinin doğup doğmadığı ile bu beklentinin korunmasının hukuken gerekli olup olmadığı oldukça tartışmalıdır. Bu husus bilhassa sosyal güvenlik hukukunda önem arz etmektedir.

Sosyal güvenlik mevzuatı, çeşitli sebeplerle çok sık değişikliğe uğramaktadır. Bu durumun en çok etkilediği alan ise uzun vadeli sigorta kollarından (malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları) hak kazanılan edimlerdir. Öyle ki, uzun vadeli sigorta kollarının sağladığı edimlere hak kazanmak için sadece sigorta olayının doğumu yeterli olmamakta, ilaveten asgari bir bekleme süresi ile prim ödeme süresinin tamamlanması da gerekmektedir.¹¹¹

Bu durum sosyal sigorta ilişkisinin hukuki niteliğinin de bir sonucudur. Sosyal sigorta ilişkisinin, doktrinde iki döneme ayrılarak incelenmesi gerektiği isabetle belirtilmektedir. Birinci dönem, sosyal sigorta ilişkisinin kurulmasından sonraki ve fakat sigorta olayının ortaya çıkmasından önceki aşamadır. Burada halihazırda bir edim ilişkisi kurulmamıştır. Bu dönemde sigortalı, sosyal sigorta yardımlarına hak kazanmak için prim öder ve bekleme süresini doldurmaya çalışır. İkinci dönemde ise sigorta olayının ortaya

¹⁰⁹ Bekanntmachung des Handbuchs der Rechtsförmlichkeit, s. 123-124, Rn. 417.

¹¹⁰ Ergin, s. 225.

¹¹¹ Sözer, Kazanılmış Hakların Korunması, s. 12.

konusuyla, kişilerin haklı beklentileri korunmamaktadır.¹¹⁷

2. Haklı Beklentilerin Korunması Meselesinde Güncel / Bitmeyen Bir Sorun: “Emeklilikte Yaşa Takılanlar”

İnceleme konumuz açısından özellikle üzerinde durmak istediğimiz önemli bir husus, kamuoyunda “*Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT / EYT mağdurları)*” olarak bilinen kişilerin, bu iddia ve taleplerinin dayanağının ne olduğudur. Emeklilikte yaşa takılanlar, en genel tanımıyla, emeklilik şartlarını yerine getirmelerine karşın, yasa değişikliği nedeniyle yaş şartını sağlayamaz konuma düştükleri için, emekli olamayan ve yaş koşulunu sağlamayı beklemek zorunda olan kimselerdir.¹¹⁸ Bu meselenin özünde, 1999 yılında yürürlükte olan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nda yapılan değişiklik yatmaktadır. Yapılan değişiklikle birlikte, emekliliğe hak kazanmak için sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısına ek olarak yaş şartı da getirilmiştir. Kanun değişikliğiyle birlikte, kademeli olarak yaş ve prim gün sayısı da arttırılmıştır. Böylece, çok erken yaşta (kadınlarda 38; erkeklerde 43) emekli olabilmek imkanının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu yasal değişikliğin temel nedeni ise, Sosyal Sigortalar Kurumu’nun aktüeryal dengesini korumak ve finansman açığını kapatmaktır.

Emeklilikte yaşa takılanlar olarak örgütlenen ve seslerini siyasi iktidara duyurmak isteyen (ve sayılarının altı milyona yakın olduğundan söz edilen) bu grup, yaş şartını beklemeden -yani yapılan düzenlemenin kendilerine derhal uygulanmaksızın, eski koşullarla- emekli olma hakkını elde etmeyi istemektedir. Siyasi iktidar, bu kişilerin kamuoyunda yarattıkları baskıya dayanamayıp, 01.03.2023 tarih ve 7438 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede

¹¹⁷ Örneğin Anayasa Mahkemesi’nin bir kararına göre; “*Meşru beklenti bireyin varlığına güvenerek hareket ettiği ‘lehine olan bir kanunda öngörülemez bir değişiklik yapılması’ ve bu değişikliğin herkes yönünden objektif olarak geçerli olabilecek ‘bir beklentiye sonuçsuz bırakması’ şartlarının birlikte bulunması hâlinde söz konusu olmakta, ayrıca bir beklentinin hukuken korunabilmesi için anılan şartların yanında bu beklentinin korunmasına engel teşkil eden bir kamu yararının da bulunmaması gerekmektedir. Bu yönüyle anayasa yargısında kişi yararıyla kamu yararının karşı karşıya geldiği durumlarda ancak önemli bir kamu yararının bulunmadığı durumlarda haklı beklentinin korunması kabul edilebilir. Aksi takdirde kanun koyucunun kamu yararını gerçekleştirmek üzere değişen koşullara göre yeni politikalar belirlemesi imkânı önemli ölçüde zedelenebilir.*” Kararın tamamı için bkz. AYM, 20.12.2018, E.2016/181, K.2018/111, RG.05.04.2019, 30736, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>>, Erişim Tarihi 30 Aralık 2023.

¹¹⁸ Tuncay / Ekmekçi / Gülver, s. 523.

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”¹¹⁹ ile 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu”na geçici 95. maddeyi¹²⁰ eklemiş ve böylece bu kimselerin yaş şartını beklemeden emekli olmalarının önünü açmıştır.¹²¹

Ancak EYT’lilerin bu talebinin temelinde hangi hukuki gerekçenin yattığı sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, EYT’lilerin emekliliğe hak kazanma koşulları bağlamında kazanılmış hakları söz konusu değildir. Zira kazanılmış haktan söz edebilmek için, tamamlanmış bir hukuki işlem veya durumun bulunması gerekmektedir. Bu kimselerin emeklilik konusunda kazanılmış haklarının olabilmesi için, eski düzenleme döneminde kendileri lehine doğmuş/tamamlanmış sonuçların ortaya çıkması gerekirdi. Oysa burada böyle bir durum söz konusu değildir. Nitekim çalışmaya başlayarak bir statünün içine girmek, emeklilik hakkını elde etmemiş olanlar açısından kazanılmış hak oluşturmaz.

Öte yandan, bu kişilerin eski kanun dönemine göre emekli olabilmeleri noktasında haklı beklentilerinin bulunup bulunmadığı, esasen tartışılmalıdır. Doktrinde EYT’lilerin beklenen hakka sahip olduğu; ancak beklenen hakka kanun koyucunun her zaman müdahale edebileceği, dolayısıyla beklenen hakkın bir hak bahşetmeyeceği belirtilmektedir.¹²²

Kanımızca, bu kişilerin “haklı beklentileri” de bulunmamaktadır. Bir statü içine girmek, sigortalıya, her zaman bu durumun değişmeden devam edeceğine dair bir hak iddia etme imkanı sunmaz. Ayrıca idareyi, çok uzun ve belirsiz bir süre için eski kurullarla bağlı kalmaya zorlamak, “*kamu hizmetinin değişkenliği ve değişen şartlara uyulanabilmesi ilkesi*”yle bağdaşmaz.¹²³ Süregelen kamusal bir ilişki olan sosyal sigorta ilişkisinde,

¹¹⁹ RG.03.03.2023, 32121.

¹²⁰ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Geçici Madde 95/1: “*Bu maddenin yürürlük tarihinden sonra aylık bağlanması için talepte bulunanlardan 506 sayılı Kanun’un geçici 81 inci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi, 1479 sayılı Kanun’un geçici 10 uncu maddesinin ikinci fıkrası, 2925 sayılı Kanun’un geçici 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi ve 5434 sayılı Kanun’un geçici 205 inci maddesi hükümlerine göre yaşlılık veya emekli aylığı bağlanacak olanlar, söz konusu hükümlerde yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık veya emekli aylığından yararlanırlar. Bu fıkra esas alınarak geriye dönük herhangi bir ödeme yapılmaz ve geriye dönük hak talep edilemez.*”

¹²¹ 7438 Sayılı Kanun’un Anayasanın 2, 5 ve 6. maddelerine aykırı olduğu yönündeki görüş için bkz. Çağlar Çopuroğlu, “7438 Sayılı Kanun’un (EYT) Anayasa’ya Aykırılığı”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 50, 2023, s. 116-126.

¹²² Tuncay / Ekmekçi / Gülver, s. 523.

¹²³ Ulusoy, s. 480.

şüphesiz ki yapılacak her değişiklik, kural olarak gelecekteki beklenen hakları etkilemektedir.¹²⁴ Dolayısıyla, gelecekte doğması ümit edilen haklar, yasa koyucunun sonradan yapacağı değişikliklerden etkilenebilir. Bu bağlamda, idare, emekliliğe hak kazanmak için başlangıçta öngörmediği “yaş” şartını, sonradan yapacağı bir değişiklikle getirebilir ve bu durum, devam eden sosyal sigorta ilişkileri açısından derhal uygulanabilir. Geleceğe yönelik kazanılması ümit edilen her beklenti, haklı beklenti düzeyinde değildir.

Ancak, şu da gözden kaçırılmamalıdır ki; sigortalıların, meşru nedenlere dayanarak devletten kendi lehlerine bir uygulama yapılacağı yönünde haklı beklentileri olabilir. Bu noktada yeni düzenlemenin kademeli geçiş hükümleri barındırıp barındırmadığı incelenmelidir. Sigortalılık süresi ile prim ödeme gün sayısını büyük ölçüde tamamlayıp, emekli olmaya çok yaklaşanlar bakımından getirilecek ve derhal uygulanmaya başlayacak olan düzenlemenin, bu kişilerin yakın bir gelecekte emekli olacakları yönündeki beklentilerini ortadan kaldırmayacak şekilde hakkaniyetli geçiş düzenlemeleriyle hüküm altına alınması gerekir.

O halde konu bir kez de EYT'lilerin taleplerinin sosyal güvenlik mevzuatında yer alan kademeli geçiş hükümleri karşısında haklılık payı taşıyıp taşımadığı perspektifinden incelenmelidir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, sorunun ana kaynağı, 1999 yılında yürürlükte bulunan 506 sayılı Kanun'da 4447 sayılı Kanun'la¹²⁵ yapılan değişikliktir.¹²⁶ Anılan değişiklik sonrasında yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları bakımından geçici m.81 ile kademeli bir geçiş dönemi getirilmiştir. Böylece 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olanlar için yaş ve gün sayısı açısından kademeler oluşturulmuştur. Ancak, 506 sayılı Kanun'a 4447 sayılı Kanun'la eklenen geçici m.81'in (B) ve (C) bentleri Anayasa Mahkemesi tarafından 23.02.2001 tarihinde kademeler arasında adil, makul ve ölçülü olmayan geçişler öngördüğü ve eşitlik ilkesine aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir.¹²⁷ İptal edilen hükümler sonrasında ise, 4759 sayılı Kanunla¹²⁸ yeni düzenlemeler öngörülerek 23.05.2002 tarihinden itibaren yeni bir kademeli geçiş dönemi başlamıştır.

¹²⁴ Benzer yönde Uşan, s. 243.

¹²⁵ RG. 08.09.1999, 23810.

¹²⁶ 4447 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler hakkında bkz. Kadir Arıcı, “4447 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler”, *Kamu-İş Dergisi*, 5, 2000, s. 20-22.

¹²⁷ AYM, 23.02.2001, E. 1999/42, K.2001/41, RG.23.11.2001, 24592.

¹²⁸ RG. 01.06.2002, 24775.

Anayasa Mahkemesi’nin verdiği iptal kararında da belirttiği üzere “... sosyal güvenlik sisteminde yapılan değişikliklerin hukuk devletinde olması gereken hukuk güvenliğini zedelemeyecek biçimde adil, makul ve ölçülü olması zorunludur.” Getirilen yeni kademeli geçiş hükümleriyle emekliliğe hak kazanmak bakımından görece ölçülü bir yaklaşım benimsendiği söylenebilir.

Öte yandan, EYT’lilerin haklı beklentilerinin olduğunu bir an için kabul edecek bile olsak, haklı beklentilerin korunması için, baskın kamu yararının olmaması gerekir. Emeklilik yaşının 38 veya 43 gibi çok genç sayılabilecek yaşlara indirgenmesi, hassas dengeler üzerine kurulu ve toplumun tamamının geleceğini ve refahını ilgilendiren sosyal güvenlik sisteminin finansal krize girmesine yol açabilecek boyuttadır.¹²⁹ Aktif ve pasif sigortalı arasındaki dengenin bozulması, sisteme kaldıramayacağı yükler yüklemekte ve bu da toplumun şimdiki ve gelecekteki her ferdi üzerinde ciddi olumsuzluklara yol açma tehlikesini barındırmaktadır. Nitekim, yaş koşulu öngören yasal düzenlemenin getirilmesindeki amaç da tam olarak bunun önüne geçmektir. Sonradan yapılan yasal düzenlemeyle getirilen yaş koşulunun süregelen statüleri etkilemesi, bu boyutuyla da baskın kamu yararının bir sonucudur.

3. Sosyal Güvenlik Hukukunda Haklı Beklentilerin Korunmasına İlişkin Yargı Kararlarına Bakış

Haklı beklentilerin korunması meselesi, büyük ölçüde yargı kararları ekseninde şekillendiği için, aşağıda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları üzerinden, örneklerle konuyu somutlaştırmaya çalışacağız.

a. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Bakış

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, haklı beklenti kavramını iki anlamda kullanmaktadır. İlk olarak Mahkeme, haklı beklenti kavramına, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 Numaralı Protokol’ün 1. maddesi¹³⁰ (P1-

¹²⁹ Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2024 yılı Ocak ayı istatistiklerine göre Kurum’un toplam geliri 268.582.947 TL olup, toplam gideri ise 275.978.857 TL’dir. Bu konuda bkz. (<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Aylik/42919466-593f-4600-937d-1f95c9e252e6>). Yine Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2024 yılı Ocak ayı istatistiklerine göre toplam aktif sigortalı sayısı 22.801.966 iken; pasif sigortalı sayısı ise 16.098.639’dur. Bu konuda bkz. (<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Aylik/42919466-593f-4600-937d-1f95c9e252e6>). Sosyal güvenliğin finansmanı konusunda bkz. Berna Öztürk, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler*, Turhan Kitabevi, 2016, s. 11 vd.

¹³⁰ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 Numaralı Protokol’ün 1. maddesine göre; “Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı

1) bağlamında “*mülkiyet*”in kapsamını genişletmek amacıyla başvurmaktadır. Bu sayede uyuşmazlıklar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin önüne taşınabilmektedir. İkinci olarak ise, Mahkeme, haklı beklenti kavramını, bir kimsenin gelecekte kendi mülkiyetini kullanma ve mülkiyetinden yararlanma beklentisi olarak değerlendirmektedir.¹³¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin sosyal güvenlik hukukunda haklı beklenti yorumuna geçmeden önce, Mahkemenin sosyal güvenlik hukukuna ilişkin uyuşmazlıkları inceleyip inceleyemeyeceği sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Öncelikle sosyal güvenlik hakkı, ikinci kuşak haklar arasında düzenlendiği için, ne Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ne de Ek 1 Numaralı Protokol kapsamında yer almaktadır. Ancak, Mahkeme, sosyal güvenlik hukukuna ilişkin meseleleri (*sosyal güvenlik pozisyonlarını*) mülkiyet bağlamında değerlendirdiği ölçüde, bu konulardaki uyuşmazlıkları karara bağlamaktadır.¹³²

Mülkiyet hakkı korumasından yararlanabilmek için ise, uyuşmazlık konusu malvarlığı değerinin, başvuruçunun mülkiyetinde olması veya bunu elde edeceğine dair haklı beklentisi olması gerekir.¹³³ Aksi takdirde mülkiyet hakkının varlığından söz edilemez.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne göre sahip olunan bir şeyin mülkiyet hakkı korumasından yararlanabilmesi için, *ekonomik bir değer* taşınması gerekmektedir. Ancak, eşya hukukundaki mülkiyet anlayışıyla,

vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir. / Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakta halel getirmez.” Çeviri metni Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı’nın resmi internet sitesinden alınmıştır. Bkz. <<https://inhak.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/5>>, Erişim Tarihi 2 Ocak 2024 Türkiye, Protokol’ü 20 Mart 1952 tarihinde imzalamış ve 6366 sayılı Kanun ile onaylamıştır.

¹³¹ Cousins, s. 25; Aiste Mickonyte, “The Right to (Acquire?) Property: Social Security Rights Before The ECtHR”, *Graz Law Working Paper Series*, Working Paper No 09-2020, <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3751582>, Erişim Tarihi 3 Ocak 2024, s. 2.

¹³² H. Burak Gemalmaz, *Mülkiyet Hakkı - Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-6*, Avrupa Konseyi, 2018, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3548/06_mulkiyet_hakki.pdf>, Erişim Tarihi 2 Ocak 2024, s. 42.

¹³³ Gemalmaz, *Mülkiyet Hakkı*, s. 43.

sonradan, başvurucunun *kişisel sağlık durumunda bir değişiklik olmamasına karşın*, engellilik derecesinin hesaplanması yöntemi farklılaştırılınca, başvurucunun engellilik oranı azalmış ve aylığa hak kazanamaz hale gelmiştir. O halde başvurucunun maluliyet aylığı alma konusunda haklı beklentisinin olduğu kabul edilmelidir. Mahkeme; ayrıca, başvurucunun maluliyet aylığı alma konusunda doğan haklı beklentisinin, Dünya Sağlık Örgütü’nün “İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Uluslararası Sınıflandırılması”nda belirtilen temel etik ilkelere yer alan, “*Kişilerin sosyal yardımlardan faydalanmaları konusunda engelleyici ya da kısıtlayıcı düzenlemeler yapılmamalıdır.*” ilkesi bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öte yandan Mahkeme, başvurucunun 2010 yılında kesilen maluliyet aylığına rağmen devam eden bir haklı beklentisi olup olmadığını da tartışmıştır. Mahkemeye göre, başvurucunun engelli aylığı kesilmesine rağmen, haklı beklentisi sürmüştür; zira, başvuru maluliyet aylığı alma konusundaki haklı beklentisinin varlığını, engellilik derecesinin periyodik olarak gözden geçirilmesini talep etmesiyle ortaya koymuştur.¹⁴⁰

Son olarak Mahkeme, devletlerin sosyal güvenlik mevzuatını düzenleme konusunda takdir marjına sahip olsa dahi, hakkın özünü tamamen ortadan kaldıracak veya bu hakkı kullanılamaz hale getirecek düzenlemeler yapamayacağına; zira bu durumun orantılılık ilkesine aykırı olacağına hükmetmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin önüne gelen *Smokovitis ve Diğerleri v. Yunanistan* başvurusuna konu olayda ise; özel bir okulda geçici olarak sözleşmeli çalışan öğretim elemanlarına, önceden hak ettikleri araştırma ödenekleri sonradan çıkan bir kanuni düzenleme nedeniyle ödenmemiştir. Bu yeni kanuni düzenleme yürürlüğe girinceye kadar olan süreçte, sözleşmeli akademisyenlere bu ödemelerin yapılacağı yerleşik yargı kararlarıyla da hüküm altına alınmıştır. Bu içtihatlarla güvenen akademisyenler, hak ettikleri ödemenin kendilerine ödenmesi için dava açmış; ancak dava devam ederken yeni düzenleme yürürlüğe girmiştir. Bu yeni düzenleme ise, araştırma ödeneklerinin sadece kadrolu akademisyenlere verilmesi gerektiğini düzenlediği için, sözleşmeli öğretim elemanlarına bu ödeme yapılmamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, akademisyenlerin hak ettikleri ödeneklerin

¹⁴⁰ Benzer yöndeki başka kararlar için bkz. AİHM, *Baczúr v. Macaristan*, Başvuru No: 8263/15, 07.06.2017; *Krajnc v. Slovenia*, Başvuru No: 38775/14, 31.10.2017, <[110](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-171779%22]}>, Erişim Tarihi 8 Ocak 2024.</p></div><div data-bbox=)

b. Anayasa Mahkemesi Kararlarına Bakış

Haklı beklenti kavramı, anayasa yargısında hem “*norm denetimi*” hem de “*bireysel başvuru*” kararlarında ele alınmaktadır. Anayasa Mahkemesi, sosyal güvenlik mevzuatına ilişkin önüne gelen uyumsuzluklarda haklı beklenti kavramını -tespit edebildiğimiz kadarıyla- özellikle kanunun geçiş hükümleri barındırıp barındırmaması ve bu geçiş hükümlerinin kapsamı bağlamında incelemektedir. Örneğin, Anayasa Mahkemesi, emeklilik yaşına ilişkin bir düzenlemeyi, emekliliğe hak kazanma koşullarına ilişkin kademelerin dar tutulması ve geçiş hükümlerinin yeterli olmaması nedeniyle iptal etmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi’ne göre; “*Sigortalılık süresi yönünden yapılan kademelendirmeler arasında adil olmayan geçişler yapılmıştır. Sigortalılık süresi bir günlük farkla alt kademeye indirildiğinde yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için 2 yıl daha bekleme zorunluluğu doğmaktadır.*”¹⁴⁵.

Buna karşılık, Mahkeme bir başka kararında, “*Yeni emeklilik yaşıyla ilgili geçiş sürecinde, önceki mevzuata göre erkekler için 43 yaşını doldurma koşulu, 1 yıl farkla 44 yaşını doldurma olarak düzenlenmiştir. Buna göre, yeni düzenlemeye geçişte konuya ilişkin önceki kurallar da gözetildiğinde, 44 yaşını doldurma koşulu getiren itiraz konusu düzenlemenin makul, adil ve ölçülü olmadığı ileri sürülemez.*” şeklinde hüküm kurmuştur¹⁴⁶.

Burada esasen kapsamlı bir biçimde üzerinde durmak istediğimiz husus, konuya ilişkin *bireysel başvuru kararlarıdır*.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148. maddesinin 3. fıkrasına göre; “*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.*” Yine 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun¹⁴⁷ 45. maddesinin 1. fıkrasına göre, “*Herkes,*

¹⁴⁵ Karar metni için bkz. AYM, 23.02.2001, E.1999/42, K.2001/41, RG.23.11.2001, 24592, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2001-41-nrm.pdf>>, Erişim Tarihi 4 Ocak 2024. Bu konuda ayrıca bkz. AYM, 17.01.2013, E.2011/143, K.2013/18, RG.12.07.2013, 28705, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2013/18?KararNo=2013%2F18>>, Erişim Tarihi 4 Ocak 2024.

¹⁴⁶ AYM, 24.06.2004, E.2003/18, K.2004/88, RG.20.02.2007, 26440, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2004/88?EsasNo=2003%2F18>>, Erişim Tarihi 4 Ocak 2024.

¹⁴⁷ RG.03.04.2011, 27894.

Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.”

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, sosyal güvenlik hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında yer alan haklar arasında sayılmamaktadır. Ancak, Anayasa Mahkemesi de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yaptığı yoruma benzer bir yorum yaparak, Anayasa ve Sözleşmenin ortak koruma alanına giren bir başka hakla bağlantılı olması halinde, sosyal güvenlik hukukundan doğan uyumsuzlukları incelemektedir. Bu bağlamda mülkiyet hakkı, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, adil yargılanma hakkı, özel hayatın gizliliği gibi konular önem taşımaktadır.¹⁴⁸

Haklı beklentilerin korunması konusunda sosyal güvenlik hakkıyla bağlantılı olarak mülkiyet hakkına ilişkin çeşitli uyumsuzluklar Anayasa Mahkemesi'nin önüne bireysel başvuru yoluyla gelmektedir. Anayasa Mahkemesi de öncelikle sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan ve ekonomik değer taşıyan bir talep olup olmadığını veya bu yönde bir haklı beklentinin oluşup oluşmadığını incelemektedir.¹⁴⁹

Örneğin, Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelen bir uyumsuzlukta, noter olarak görev yapmakta iken yaş haddinden emekli edilen başvurucu, emeklilik işleminin iptali amacıyla açtığı davanın reddedilmesi üzerine, gelecekte çalışması halinde elde edebileceği kazançtan mahrum kaldığını belirterek mülkiyet hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Anayasa Mahkemesi ise, başvurucunun mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasını, “*iddia ettiği hakkı elde etme konusunda meşru bir beklentiye sevk edecek bir kanun hükmü veya yerleşik yargısal bir içtihat bulunmadığı*” gerekçesiyle, konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.¹⁵⁰

Haklı beklentiden söz edebilmek için, yukarıda da belirttiğimiz üzere, bir

¹⁴⁸ Ömer Ekmekçi / H. Burak Gemalmaz / Volkan Aslan / H. Hilal Yılmaz, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurunun Temel Esasları ve İş ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Kararlar*, On İki Levha Yayınları, 2022, s. 53; Gemalmaz, *Sosyal Güvenlik Hukukundaki Statüler*, s. 722-723.

¹⁴⁹ Miraç Eşen, *Bireysel Başvuruda Mülkiyet Hakkı Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Hakkı*, Adalet Yayınevi, 2023, s. 72.

¹⁵⁰ Bu konuda bkz. AYM, Ali Efe Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/2860, 11.12.2014, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2860>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

hakkın kanuna, yerleşik bir içtihadada veya idarenin uzun süren bir uygulamasına dayanması gerekmektedir. İlâveten, beklentide “hile”nin bulunmaması gerekir. Diğer bir deyişle, kişi, hileye dayanarak bir hak elde etmeye çalışırsa, burada haklı beklentinin korunmasından yararlanamaz. Bu konuya ilişkin bir uyuşmazlık, Anayasa Mahkemesi’nin önüne gelmiştir. Uyuşmazlık konusu olayda başvuru, yetim aylığını almak amacıyla muvazaalı bir şekilde eşinden boşanmıştır. Başvurucunun, boşanma sonrasında fiilen eski eşiyile beraber yaşamayı sürdürmesinin tespit edilmesi üzerine, kendisine bağlanan yetim aylığı kesilmiş ve almış olduğu aylıkların iadesi istenmiştir. Başvurucunun icra takibine karşı yaptığı itiraz reddedilerek kesinleşmiştir. Başvuru ise, yetim aylığı almaya devam etmesi gerektiğini, bu konuda haklı beklentisi olduğu ileri sürmüştür.

Anayasa Mahkemesi ise, “Boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşayanların yetim aylığının kesileceği ve yersiz yapılan ödemelerin tahsil edileceği hükmü 5510 sayılı Kanununun 96. maddesinde açıkça ifade edilmekte olup bu hüküm anlaşılabilir, ulaşılabılır ve öngörülebilir niteliktedir. Başvuru tarafından, boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşadığı halde yetim aylığı almasını haklı kılan bir yargı kararı sunulmadığı gibi bu yönde yerleşik hâle gelmiş bir içtihadada da rastlanmamıştır.” gerekçesiyle, mülkiyet hakkının ihlal edildiği yönündeki iddiayı konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.¹⁵¹

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi’nin önüne gelen bir başka uyuşmazlıkta, başvuru, ölen eşinden dolayı kendisine ölüm aylığı bağlanmasını talep etmiş; ancak bu talebi, ölen eşin askerlik borçlanmasının eksik hesaplanması nedeniyle reddedilmiştir. Bu nedenle de başvuru beş yıl boyunca bu haktan mahrum kalmıştır. Uyuşmazlık konusu olayda, başvuru, ölen eşinden dolayı kendisine ölüm aylığı bağlanması amacıyla, 16.02.2007 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumuna askerlikte geçen sürelerin borçlanması için başvurmuştur. Başvurucunun talebi kabul edilmiş ve başvuru 756 günlük askerlik süresi üzerinden borçlanmaya ilişkin ödemeyi 21.02.2008 tarihinde

¹⁵¹ Bu konuda bkz. AYM, Emel Kavas Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/8032, 09.09.2015, RG.22.10.2015, 29510, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/8032>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024. Öte yandan, Anayasa Mahkemesi’ne göre, “Başvurucunun, 5434 sayılı Kanun’un 117. maddesinde öngörülen sürede talepte bulunması şartı, yetim aylığı alma hakkının doğmasının değil fiilen ödeme yapılabilmesinin bir şartıdır. Bu nedenle başvuru bu süreye uyup uymaması meşru beklentinin varlığını etkilememektedir.” Bu konuda bkz. AYM, Yeşim Bullock Başvurusu, Başvuru No: 2014/13223, 20.09.2017, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/13223>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024. Ayrıca bkz. Eşen, s. 74-75.

yapmıştır. Ancak, Kurum, askerlik süresi on gün eksik hesaplandığı için başvurucuya tahsis yapmamıştır. Başvurucu, daha sonra ölen eşinin askerlik süresinin 756 gün değil 766 gün olduğunun tespiti istemiyle dava açmış ve bu davası 21.05.2013 tarihinde kabul edilerek karar kesinleşmiş; başvurucuya 04.07.2013 tarihinde ölüm aylığı bağlanmıştır.

Daha sonra başvurucu, 21.02.2008 tarihinden 04.07.2013 tarihine kadar geçen sürede mahrum kaldığı ödemelerin kendisine yapılması amacıyla dava açmış; ancak başvurucunun bu talebi reddedilmiş ve karar kesinleşmiştir. Başvurucu, mülkiyet hakkının ihlal edildiğinden hareketle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yoluyla başvurmuş ve Mahkeme, başvurucunun bu dönem arasındaki ölüm aylıkları yönünden, haklı beklentisi olduğundan bahisle, mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁵²

Anayasa Mahkemesi, kazanılmış hak düzeyine ulaşmayan ancak, kanunların derhal uygulanması (gerçek olmayan geçmişe yürüme) nedeniyle sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan statülerinde dezavantajlı duruma gelen kişilerin, koşulların oluşması halinde, haklı beklentilerinin korunacağını belirtmektedir.

Anayasa Mahkemesi, önüne gelen bir uyuşmazlıkta, başvurucular lehine haklı beklenti oluşturan yargısal içtihadın, sonradan yürürlüğe giren ve derdest davayı etkileyen kanun değişikliği nedeniyle önüne geçildiği ve bu nedenle mülkiyet hakkı ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasını incelemiştir.¹⁵³ Uyuşmazlık konusu olayda başvurucu, 506 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesi uyarınca kurulmuş bulunan T. Vakıflar Bankası T.A.O. Memur ve Hizmetlileri Emekli Sağlık Yardım Sandığı Vakfına ödediği primler

¹⁵² Nitekim Anayasa Mahkemesi'ne göre; "(...) başvurucunun eşinin askerlik hizmetinin on gün eksik hesaplandığı Mahkeme kararıyla sabittir. Bu durumda başvurucunun ölüm aylığına hak kazanması bakımından gerekli olan 900 günlük hizmet koşulu, başvurunun yapıldığı 16.02.2007 tarihi itibarıyla sağlanmıştır. Dolayısıyla ölüm aylığı bağlanması için aranan 900 gün hizmet süresi koşulunun borçlandırılan tutarların ödendiği 21.02.2008 tarihinde sağlanmış olduğu anlaşıldığından bu tarih ile Temmuz 2013 tarihi arasındaki döneme ilişkin ölüm aylıkları yönünden Anayasa'nın 35. maddesi kapsamında koruma gören bir meşru beklentinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır." Kararın tamamı için bkz. AYM, Besime Çetin Başvurusu, Başvuru Numarası: 2014/17809, 08.11.2017, RG.03.01.2018, 30290, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/17809>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

¹⁵³ AYM, Zekiye Şanlı Başvurusu, Başvuru No: 2012/931, 26.06.2014, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/931>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024. Benzer yöndeki diğer kararlar için bkz. AYM, Yasemin Mutlu, Başvuru No: 2013/1426, 25.03.2014, RG.18.06.2015, 29390; AYM, Ülkü Tunca ve Diğerleri, Başvuru No: 2012/928, 11.12.2014, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/928>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

karşılığında adı geçen sandıktan emekli aylığı almaktadır. Vakıf senedine göre de vakfın, emekli aylıklarına ilişkin artışları, 506 sayılı Kanun’la belirlenmiş asgari standardın altına düşmeden yapması gerekmektedir. Sandık üyeleri, söz konusu artışların 506 sayılı Kanun’un geçici 20. maddesine uygun yapılmadığı gerekçesiyle iş mahkemelerinde çeşitli alacak davaları açmışlar ve davalar sonucunda bu artışların nasıl yapılması gerektiği konusunda yargısal içtihat oluşmuştur. Öyle ki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu davacılar lehine karar vermiştir.¹⁵⁴ Buna karşılık, başvuru emekli aylığında artış yapılmamış ve başvuru, eksik ödenen yaşlılık aylığının hesaplanarak kendisine ödenmesi için iş mahkemesinde dava açmıştır.

Yargılama sürerken kanun değişikliği yapılmış ve 506 sayılı Kanun’un geçici 20. maddesine eklenen 5. fıkrayla, yardımların sağlanması ve bağlanması yönünden alt sınırın belirlenmesinde, *muadil miktar karşılaştırmasının esas alınacağı*, bunun da *mevcut davalara uygulanacağı* düzenlenmiştir. İş mahkemesi de bu düzenlemeye dayanarak başvuru davasını reddetmiş ve bu karar Yargıtay 10. Hukuk Dairesi tarafından onanmıştır.¹⁵⁵ Daha sonra bu maddenin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne, somut norm denetimiyle başvurulmuşsa da, Anayasa Mahkemesi, anılan düzenlemede Anayasaya aykırılık olmadığını tespit etmiştir.¹⁵⁶

Bunun üzerine de başvuru, anılan yasa değişikliğinin derdest davaya uygulanması nedeniyle, haklı beklentilerinin korunmadığını ve adil yargılanma, sosyal güvenlik ve mülkiyet haklarının ihlal edildiğini iddia ederek, bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi ise verdiği kararında mülkiyet hakkının ihlali ile adil yargılanma hakkının ihlali arasında çelişkili bir durum yaratmıştır. Öncelikle, Mahkeme, başvuru hakkı beklentisinin ve mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkin olarak; “(...) *devletin sosyal güvenlik alanına ilişkin takdir yetkisi(nin) geniş olduğunu; sosyal güvenliğe ilişkin düzenlemelerin değiştirilmeye açık olduğunu, yasama organının bu konuda engellenemeyeceğini, kanunlara veya mahkeme kararlarına*

¹⁵⁴ Bkz. YHGK, 24.03.2010, E.2010/10-155, K.2010/170, <<https://www.lexpera.com.tr>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

¹⁵⁵ Y10HD, 09.10.2012, E.2012/11783, K.2012/18117, <<https://www.lexpera.com.tr>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

¹⁵⁶ AYM, 09.05.2013, E.2011/42, K.2013/60, RG.25.07.2014, 29071, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2013/60?EsasNo=2011%2F42>>, Erişim Tarihi 10 Ocak 2024.

dayalı olarak tanınmış emeklilik haklarının, geçmişe etkili yeni kanunlarla değiştirilebileceğini, bu kapsamdaki bir düzenlemenin, açıkça keyfi olduğu tespit edilmedikçe, kanunilik şartını sağlayacağını” belirtmiştir. Mahkeme’ye göre, yapılan düzenlemenin amacı sosyal güvenlik sistemindeki aktüeryal dengenin sağlanmasıdır. Ayrıca Mahkeme, mevzuat değişikliği nedeniyle başvuruçunun emekli maaşından tamamen yoksun bırakılmadığını ifade etmiştir. Başvuruçunun haklı beklenti talebine konu olan eksik ödemelere ilişkin olarak ise, haklı beklentisi ve mülkiyet hakkının ihlal edilmediğine, şu gerekçeyle karar vermiştir: “(...) zorlayıcı nitelikte kamu yararı amacına dayanan düzenlemenin, başvuruçuyu ağır ve tahammül edilemez bir yük altına sokmadığı, müdahalenin amacı ile başvuruçuya yüklenen külfetin orantılı olduğu sonucuna varılmıştır.”

Öte yandan Anayasa Mahkemesi, anılan uyuşmazlıkta adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Nitekim Mahkeme’ye göre, “*Her ne kadar kanun koyucunun, mevcut davaya etkili kanun çıkararak görülmekte olan davaya müdahale etmesinde zorlayıcı bir kamu yararı olduğu kanaatine ulaşılmışsa da yasamanın müdahalesinin taraflar arasında yargılama başladıktan sonra gerçekleştiği ve davanın esasına ilişkin sonucu belirlediği, müdahale sonucunda başvuruçunun davayı kazanmasının imkânsız hale geldiği, oysa dava açıldığı zaman yerleşik içtihat çerçevesinde başvuruçunun davayı kazanmasının kuvvetle muhtemel olduğu, bu çerçevede öngörülebilir olmayan müdahalenin meşru kabul edilemeyeceği, müdahale sonucunda davalı Vakfın, başvuruçuya nazaran önemli ölçüde avantajlı hale geldiği, bu şekilde yararlar dengesinin kendisine katlanması zor külfetler yüklenen başvuruçuyu aleyhine bozulduğu ve bu durumun silahların eşitliği hakkına yönelik orantısız bir müdahale oluşturduğu açıktır.”*

SONUÇ

Haklı beklentilerin korunması, çözümü oldukça zor bir meseledir. Zira haklı beklenti, kişinin gelecekte elde etmeyi umduğu bir yarar üzerine kuruludur. Burada hakkı doğuran olay, eski kanun zamanında ortaya çıkmış ancak, tüm sonuçlarını henüz doğurmamıştır. Dolayısıyla, yeni yürürlüğe giren kanunun hükümleri, kişinin hukuki durumuna derhal etki edecek ve kişilerin gelecekteki menfaatlerini etkileyecektir. Bu meselenin, sonuçları itibariyle ciddi sorunlar doğurabileceği alanlardan biri ise, sosyal güvenlik hukukundan doğan menfaatlerdir.

Sosyal sigorta ilişkisi süregelen bir nitelik taşıdığı için, bu ilişkiye ilişkin

mevzuatta yapılacak her tür değişiklik, sigortalının geleceğe dönük planlarını/ umutlarını etkileyecektir. Ancak, tüm sonuçlarıyla ortaya çıkan / tamamlanan bir hukuki durum olmadığı için de, sigortalıların değişen yasal düzenlemeler karşısında kazanılmış hak iddia etmesi mümkün değildir. Zira kişilerin sosyal sigorta ilişkisinde bir statüye girmiş olmaları, bu durumun değişmeksizin uzun yıllar aynı şekilde devam edeceğine dair bir hak bahşetmemektedir. Sosyal güvenlik hukukunda yapılacak neredeyse her değişiklik, sigortalıların gelecekte elde etmeyi ümit ettikleri menfaatleri etkileyecektir.

Bu noktada ise, sigortalıların mevcut hukuki durumun süreceğine ve gelecekte kazanmayı ümit ettikleri menfaati elde etmeye duydukları güven ile devletin mevzuatını geliştirme ve yeni ortaya çıkan sorunlara mevzuatını uyarılama yetkisi arasında bir çatışma ortaya çıkmaktadır. Ancak sigortalıların belli bir düzeye ulaşmamış sıradan beklentileri / salt umutları, değişen mevzuat karşısında korunmaz. Dolayısıyla, ancak “haklı beklenti” düzeyine ulaşan bir güven, hukuken korunacaktır.

Bu bağlamda, sigortalı, sigorta edimini elde etmeye ne kadar yaklaşmışsa, hak sahibi olacağı yönündeki güveni de o ölçüde dikkate alınmalıdır. Kişilerin beklenen hakları üzerinde yapılacak değişiklikler erteleyici mahiyette olmalı, mutlaka hukuki güvenliği tesis edecek geçiş hükümleriyle yapılmalıdır. Bununla birlikte haklı beklentilerin korunmasında gözden kaçırılmaması gereken husus, bireyin menfaati ile kamu yararı arasında yapılacak tartımdır. Eğer baskın bir kamu yararı söz konusuyla, kişilerin haklı beklentileri korunmamaktadır. Devletin kamu yararı gerekleri nedeniyle mevzuatını değiştirme ihtiyacı ile kişilerin mevcut durumun devam edeceğine duydukları güvenin karşılaştırılması, sorunun çözümü açısından kilit noktayı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet F / Perry A, “The Coherence of the Doctrine of Legitimate Expectations”, *Cambridge Law Journal*, 73 (1), 2014, <https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-law-journal/article/abs/coherence-of-the-doctrine-of-legitimate-expectations/D38EBDCA9BCA1E2DE00D0213D235A00B>>, Erişim Tarihi 7 Aralık 2023, s. 61-85.
- Akıllıoğlu T, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 9 (1-3), 1988, s. 11-22. (Kamu Yararı)
- Akıllıoğlu T, “Yasaların (Anayasa Dahil) Zaman İçinde Uygulanması”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 1, 1984, s. 279-291. (Zaman İçinde Uygulanması)
- Akyılmaz B / Sezginer M / Kaya C, *Türk İdare Hukuku*, 17. Bası, Seçkin Yayınevi 2023.
- Altındağ H, *Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- Arıcı K, “4447 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler”, *Kamu-İş Dergisi*, 5, 2000, s. 18-27.
- Arıcı K, *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*, 2. Bası, Gazi Kitabevi 2022.
- Ayanoğlu T, “Kanunlar ve İdari İşlemler Bakımından Geriye Yürümezlik İlkesi”, *Legal Hukuk Dergisi*, 10 (112), 2012, s. 85-126.
- Aydın U, “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri”, *Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri’nin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2019-2020*, On İki Levha Yayınları 2022, s. 533-647.
- Barın N.E, “Türk Sosyal Güvenlik Hukuku’nda Sigortalı Lehine Yorum İlkesi”, *International Conference On Eurasian Economies*, 2016, <<https://www.avekon.org/papers/1754.pdf>>, Erişim Tarihi 30 Aralık 2023, s. 236-241.
- Başterzi S, *Çalışmanın Kesintiye Uğramasının Sosyal Sigorta İlişkisine Etkisi*,

72 Tasarım Ltd.Şti 2007.

Baysal B, “Kanunların Zaman Açısından Yürürlüğü ile İlgili Teoriler”, Rona Ahmet Serozan (Ed.), *Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan*, Seçkin Yayınevi 2004, s. 475-504.

Boz S. S, *İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması*, Seçkin Yayınevi 2017.

Bundesministerium der Justiz, *Bekanntmachung des Handbuchs der Rechtsförmlichkeit*, Bundesanzeiger, Jahrgang 60, Ausgegeben am Mittwoch dem 22. October 2008, Nummer 160a, <https://www.bmj.de/SharedDocs/Publikationen/DE/Fachpublikationen/Handbuch_der_Rechtsfoermlichkeit.pdf?__blob=publicationFile&v=4>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023.

Clayton R, “Legitimate Expectations, Policy and The Principle of Consistency”, *Cambridge Law Journal*, 62 (1), 2003, <<https://www.jstor.org/stable/4508971>>, Erişim Tarihi 7 Aralık 2023, s. 93-105.

Cousins M, “Legitimate Expectation and Social Security Law Under the European Convention of Human Rights”, *European Journal of Social Security*, 23 (1), 2021, <journals.sagepub.com/home/ejs>, Erişim Tarihi 2 Ocak 2024, s. 24-43.

Craig P. P, “Substantive Legitimate Expectations in Domestic and Community Law”, *The Cambridge Law Journal*, 55 (2), 1996, <<https://www.jstor.org/stable/4508212>>, Erişim Tarihi 10 Aralık 2023, s. 289-312.

Çopuroğlu Ç, “7438 Sayılı Kanun’un (EYT) Anayasa’ya Aykırılığı”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 50, 2023, s. 116-126.

Dalkılıç E. E, “Pandemi Sürecinde İdari İstikrar ve Meşru Beklentilerin Korunması”, *Türkiye’de ve Dünyada Hukuk Devletinde Aşınma Hukukun Araçsallaştırılması - Belirsizleştirilmesi, Kamu Hukukçuları Platformu, 12-13 Kasım 2021*, <<https://www.kamuhukukculari.org/?sayfa=toplantibildiriler&id=13&no=2>>, Erişim Tarihi 16 Aralık 2023, s. 1-16.

Deinert O, *Beck-Online.GrossKommentar*, C.H.Beck, 2017.

- Edis S, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, 4. Bası, Ankara Üniversitesi Basımevi 1993.
- Ekmekçi Ö / Gemalmaz H.B / Aslan V / Yılmaz H.H, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurunun Temel Esasları ve İş ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Kararlar*, On İki Levha Yayınları 2022.
- Erguvan D. D, “Türk İdare Hukuku’nda Haklı Beklentilerin Korunması İlkesi”, *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan*, 21 (Özel Sayı), 2019, s. 1711-1765.
- Ertan E, “Karar İncelemesi: Yaşlılık Aylığı Bağlanması İstemi, Yazılı Başvuru Koşulu ve Sigortalı Lehine Yorum İlkesi”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4 (19), 2008, s. 239-251.
- Ergin, H, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası’nın Geçici Hükümlerine İlişkin Bir İnceleme”, *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 4 (13), 2007, s. 221-281.
- Eşen M, *Bireysel Başvuruda Mülkiyet Hakkı Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Hakkı*, Adalet Yayınevi 2023.
- Forsyth C, “Legitimate Expectations Revisited”, *Judicial Review*, 16 (4), < <https://doi.org/10.5235/108546811799320754>>, Erişim Tarihi 3 Aralık 2023, s. 429-439.
- Forsyth C. F, “The Provenance and Protection of Legitimate Expectations”, *The Cambridge Law Journal*, 47 (2), 1988, <<https://www.jstor.org/stable/4507165>>, Erişim Tarihi 3 Aralık 2023 s. 238-260. (Provenance and Protection)
- Gemalmaz H.B (çev.), *Malvarlığının/Mülkiyetin Korunması - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 1 Numaralı Protokolü’nün 1. Maddesi Rehberi*, Avrupa Konseyi, 2019, <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_1_Protocol_1_TUR>, Erişim Tarihi 3 Ocak 2024. (Rehber)
- Gemalmaz H.B, “Kişilerin Sosyal Güvenlik Hukukundaki Statülerinin Mülkiyet Hakkı Kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Korunması”, *İş Dünyası ve Hukuk - Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi No: 720, İstanbul, 2011, s. 704-736. (Sosyal Güvenlik Hukukundaki Statüler)
- Gemalmaz H.B, *Mülkiyet Hakkı - Anayasa Mahkemesine Bireysel*

- Başvuru El Kitapları Serisi-6*, Avrupa Konseyi, 2018, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3548/06_mulkiyet_hakki.pdf>, Erişim Tarihi 2 Ocak 2024. (Mülkiyet Hakkı)
- Geppert M / Schütz R, *Beck'scher Kommentar zum TKG*, 5. Baskı, C.H.Beck 2023.
- Gözler K / Kaplan G, *İdare Hukuku Dersleri*, 25. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları 2023.
- Güzel A / Okur A.R / Caniklioğlu N, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 19. Bası 2021.
- Güzel A, “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri”, *Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2008*, Türk-İş Yayınları 2010, s. 295-377.
- Kaya C, *Kararlarından Hareketle Kamu Yararı Kavramına Danıştay'ın Bakışı*, On İki Levha Yayınları 2011.
- Knight D. R, *Estoppel (Principles?) In Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations*, University Of British Columbia 2004, <<https://open.library.ubc.ca/soa/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0077628>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023.
- Letelier J.P, “The Normative Foundations Of Retroactivity And Legitimate Expectation In The UK Administrative Law”, *Revista de Derecho Público: Teoría y Método*, 7, 2023, <<https://www.revistasmarcialpons.es/revistaderechopublico/article/view/retroactivity-and-legitimate-expectation-in-the-uk-administrativ/1793>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023, s. 83-109.
- Maunz T / Herzog R / Dürig G / Scholz R / Grzeszick B, *Grundgesetz (Kommentar)*, 101. Baskı, C.H.Beck 2023.
- Mickonyte A, “The Right to (Acquire?) Property: Social Security Rights Before The ECtHR”, *Graz Law Working Paper Series*, Working Paper No09-2020, <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3751582>, Erişim Tarihi 3 Ocak 2024, s. 1-20.
- Oğurlu Y, *İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu*, Seçkin Yayınevi 2003.

- Otis L / Boulanger-Bonnely J, “The Protection of Legitimate Expectations In Global Administrative Law”, George P. Politakis, Tomi Kohiyama, Thomas Lieby (Ed.), *ILO100 – Law for Social Justice*, International Labour Organization, 2019, <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--jur/documents/publication/wcms_732217.pdf>, Erişim Tarihi 3 Aralık 2023, s. 395-437.
- Örücü E, “Haklı Beklentilerin Doğuşu ve Korunması”, *İdare Hukuku ve İlimler Dergisi*, 7 (1-3), 1986, s. 121-139.
- Özekes M, “Özel Hukuk-Kamu Hukuku ve Yargılama Hukuku Bakımından Kanunların Zaman İtibariyle Uygulanması”, Sabih Arkan (Ed.), *Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan II. Cilt*, Turhan Yayınevi 2010, s. 2859-2876.
- Özkaraca E, “Doğum Borçlanması -Karar İncelemesi-“ *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 7 (26), 2010, s. 501-525.
- Öztürk B, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler*, Turhan Kitabevi 2016.
- Raz J, *The Authority of Law: Essays On Law and Morality*, 1. Baskı, Oxford University Press, 1979, <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/77486/1/17.pdf>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023.
- Schonberg Soren J., *Legitimate Expectations In Administrative Law*, Oxford University Press 2000.
- Serozan R, *Medeni Hukuk Genel Bölüm / Kişiler Hukuku*, 8. Baskı, Vedat Kitapçılık 2018.
- Sever D. Ç, *Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (İdare Hukuku) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- Sözer A. N, “Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme (Süper Emeklilikte Son Durum)”, *Çimento İşveren Dergisi*, 3 (6), 1989, <<http://mail.ceis.org.tr/dergi.php?did=128>>, Erişim Tarihi 16 Aralık 2023, s. 3-29. (Kazanılmış Hakların Korunması)
- Sözer A. N, “Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8 (Özel

- Sayı), 2013, 2477-2534. (Önceye Etki Yasağı)
- Sözer A. N, *Sosyal Sigorta İlişkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1991.
- Tan T, *İdari İşlemin Geri Alınması*, Sevinç Matbaası 1970.
- Taşpınar Ayvaz S, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) Zaman Bakımından Uygulanması*, Yetkin Yayınları 2013.
- Thomas R, *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law*, Hart Publishing 2000.
- Tuncay C / Ekmekçi Ö / Gülver E, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 22. Bası, Beta Yayınları 2023.
- Tuncay C, “Doğum Borçlanması -Karar İncelemesi-” *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 7 (27), 2010, s. 1015-1025.
- Ulusoy A.D, *Türk İdare Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Yetkin Yayınları 2023.
- Uşan F, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Başlangıcına İlişkin Tespitler”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 14, 2009, s. 239-248.
- Yılmaz H, *Türk İdare Hukukunda İdari İstikrar İlkesi*, On İki Levha Yayınları 2019.
- Yılmaz S, “Yeni ‘Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin Öngördüğü Sistem ve Geçiş Esasları -Mevcut Lisansüstü Öğrenciler Yükseköğretim Kurulu’nun Yeni Yönetmeliği’ne Tabi mi?-, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (2) 2016, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42375/510305>>, Erişim Tarihi 16 Aralık 2023, s. 473-569.